

BLAJUL

ANUL I. No. 6 IUNIE 1934

BLAJUL

REVISTĂ LUNARĂ DE CULTURĂ

COMITETUL DE EDITURĂ: *Dr Vasile Aftenie, Ioan Arieșu, Olimpiu I Barna, Pompeiu Bârlea, Liviu Chinezu, Nicolae Comșa, Ic Covrig, Petru Cristea, Dr Ioan Cristea, Isaia Cristian, Pavel Dan, Ios G. Evrard, Dr Virgil Fulicea, Dr Coriolan Pop-Lupu, Dr Nicolae Lupu, Ioan Mătieș, Teodor Megieșan, Ademar Merckx, Emil Mesaroș, Iul. Moga, Octavian Modorcea. Ioan Moldovan. Ovidiu Neamțiu, August. Nemeș, Victor Oros, Emil Pintican, Alexandru Pol, Dr Gavrilă Pop, Fil. Pop, Dionisie Popa. Laurian Puia, Ioan Radocea. Ioan Rinea, Dr Lec I. Sârbu, Virgil Stanciu, Virgil Stoica, Vasiliu Suciū, Dr Ioan Suciu, I Septimiu Todoran. Nicolae Țarină.*

COMITET DE REDACȚIE: *Dr Nicolae Lupu, Ion Covrig, Pavel Dan, Dr Virgil Fulicea, Dionisie Popa, Dr Ioan Suciu, Nicolae Țarin. Olimpiu I. Barna, Alexandru Pol.*

SECRETAR DE REDACȚIE: Nicolae Comșa

Abonamentul anual Lei 180
Pentru instituții, autorități și străinătate . „ 300
Exemplarul „ 18

Redacția și Administrația: Blaj, str. Reg. Ferdinand, 23

B L A J U L

8 (1948. aug. 34)

Timpul social

Ca preocupare timpul a format până de curând obiectul exclusiv al filosofiei, socotind ca atare și filosofia istoriei și teoria cunoștinței. Cu dezvoltarea științelor, deși desprinsă treptat de sub puterea filosofiei, preocuparea de timp s'a răspândit în mai toate disciplinele de gândire. Matematica, astronomia, fizica, biologia și psihologia își pun și ele, în chipuri și din puncte de vedere felurite, problema timpului. Sociologia ocupându-se de o realitate vie care se săvârșește și se desăvârșește în timp: realitatea socială, dacă nu și-a pus până acum decât întâmplător problema timpului, nu va putea s'o mai ocolească multă vreme. Firește, deocamdată nu poate fi vorba de soluții. De aceea ne străduim să schițăm abia câteva puncte de plecare pentru o discuție de mai târziu.

Formal societatea întinde față de timp aceleași dimensiuni ca oricare altă realitate: trecut, prezent și viitor. Valoarea acestor dimensiuni nu este însă aceeași. De aici și aspectele particulare ale problemei cari nu izvorăsc numai din natura timpului, ci și din felul de a fi al vieții sociale.

Ca existență, societatea este întotdeauna prezentă, cu alte cuvinte: dintre cele trei dimensiuni ale timpului numai prezentul are social o valoarea ontologică. Cu toate acestea omul nu trăește numai în prezent. În orice viață socială trecutul și viitorul sunt deopotrivă de față. În ce consistă această „prezentualizare“ socială? Societatea fiind conviețuire omenească, deci o formă a vieții însăși, se desfășoară numai în prezent: ceea ce a fost nu mai există, ceea ce va fi încă nu este. Semnul existenței, după multe din concepțiile filosofice curente, este acțiunea și, firește, nu poate acționa sau reacționa decât ceea ce în vreun fel oarecare se găsește de față. De aici situația, cel puțin în aparență paradoxală a timpului social. Trecutul acționează fără putință de tăgăduire asupra noastră și la fel ne înrăurește viitorul. Celelalte două forme de timp există prin urmare chiar în prezent, sunt de față. Timpul social nu coincide cu timpul matematic, istoric sau cel psihologic, el este

o formă sui generis de timp. Presentul social nu este clipa matematică, întretăiere a trecutului cu viitorul, ci *actualitatea* sau *contemporaneitatea*, adică o epocă întreagă la care unii din purtătorii vieții sociale au luat parte, sau au fost de față. Cu înțelesul acesta spunem evenimente contemporane. Subliniem rolul conștiinței. Presentul social se determină prin prezența oamenilor, întrucât înfățișază lucruri văzute și trăite. Timpul social nu se confundă nici cu timpul istoric, realitate în neconținută scurgere, pentru care totuși prezentul și viitorul nu sunt decât forme virtuale de trecut. Istoria pune accentul pe prezent și e prin definiție ontologică. În sfârșit, timpul social nu are nimic comun cu timpul psihologic, formă subiectivă de timp, pentru că deși trecut prin conștiința oamenească, rădăcinile lui nu se găsesc în subiectivitate, ci în realitatea socială de natură obiectivă chiar și atunci când este lăuntrică, nu exterioară.

Tot prin trecerea în conștiință devine prezent și trecutul. N'am participat la evenimentele de acum câteva veacuri, dar participăm la ele prin conștiință: le cunoaștem, le judecăm, tragem din ele învățăminte, ne indentificăm cu ele, le respingem. Trecutul trăește astfel în conștiința noastră și ne determină viața prezentă. Faptul acesta este cu puțință datorită obiectivismului vieții sociale. Din ceeace a fost odată nu dispare totul, prin societate fapta omului se desprinde de făptuitor și capătă sens și durată proprie, devine cu alte cuvinte: *spirit obiectiv*. Acesta se transmite sub diferite forme din generație în generație și constituie însăși esența dradiției, prin el trecutul este transmis și încorporat prezentului. Dispare activitatea și dispar oamenii, dar fapta socială, cultura, rămâne și e trăită de cei cari vin în urmă. Se mai adaogă faptele pastrate în memoria socială, transmise nu prin semne, ci pe cale orală, dela om la om.

Dar viitorul? Conștiința participării noastre la un grup care ne depășește ca durată, ne pune în legătură și cu viitorul. Fapta care ne supraviețuiește și ne desvăluie față de viitorime, ne deschide o altă perspectivă existențială decât cea pe care ne-o poate da ființa noastră biologică sau psihologică. Dar mai este ceva. Viața socială fiind activitatea spirituală, conștientă, se orientează după scopuri, activitatea

socială în ansamblul ei e o activitate condusă de ideal. Ideauri mai mici sau mai mari, dar omenirea are neconținut un ideal pe care tinde să-l realizeze. Nu discutăm acum raporturile societății cu idealul ei existențial, stabilim numai că omul în afară de prezent și trecut este ancorat, datorită idealului și în viitor. Idealul, adică viitorul social, este și el prezent în conștiința noastră. Trăirea conștientă e cea care ne îndeplinește prin urmare funcția de prezentualizare a timpului. În conștiință timpul există în întregime de față toate cele trei dimensiuni ale lui: trecut, prezent, viitor. Faptul constituie o dovadă că timpul este pentru existența de sine, adică pentru om, o *dimensiune existențială*. Omul este singura realitate conștientă de sine și care trăește anticipat faptul morții, încât timpul se încorporează ca parte hotăritoare în existența sa. Cum există timpul în om? Ca a „patra” dimensiune, ca o eșalonare a tuturor posibilităților sale de existență, spre care el aleargă în sens unic — ce a scăpat rămâne bun scăpat, ce câștigă e câștigat pentru totdeauna (de unde dreptatea expresiei că „ce a fost nici Dumnezeu nu mai poate schimba”) — în față îi stau alte posibilități, pe cari nu știe dacă le va prinde sau nu, iar prezentul este chiar clipa hotăritoare a realizării. Omul trăește cu intensitate timpul, pentru că acolo găsește însăși existența sa, acolo îi sunt date toate posibilitățile sale de a fi, chiar el este acolo, dar trebuie să se pândească pentru a se prinde, trebuie să se străduiască pentru a se realiza. Este chiar mecanismul de autorealizare a omului prin ideal. În forme pure timpul social ne apare ca o alunecare a omului pe panta posibilităților sale existențiale.

În trăirea nemijlocită a societății întâlnim însă o realitate care se așează alături de timp. Societatea, fiind spirit obiectiv, duce raporturi necesare cu spiritul în genere, cu *spiritul absolut*, ca să întrebuițăm un termen hegelian, despuiat însă de metafizică. De aceea vom auzi vorbindu-ni-se despre valori eterne, operă nemuritoare, despre fapte nepieritoare de cultură. Este o iluzie sau o realitate? Cum există în societate eternitatea? Și cari sunt raporturile ei cu timpul? Problema merită o discuție mai largă, deocamdată schițăm numai raporturile cu timpul.

Timp și eternitate nu sunt realități contrazicătoare, ci *corelative*. Nu poate să se schimbe decât o realitate care se menține totuși într'un chip sau altul identică cu sine însăși. Eternitatea chiar în faptul schimbării nu este o realitate dincolo de timp, ci o realitate care rezistă timpului, care nu se schimbă în timp. Există o tăcere numai în raport cu ceva care durează, timpul nu există decât ca un corelat al eternității. Dovada cea mai simplă și mai directă este că chiar timpul eternizează trecutul. Ceeace a fost rămâne într'un fel definitiv fixat. Existența însăși dispăre, dar adevărul despre această existență subsistă (cf. A. von Pauler: Logik, trad 1929). Napoleon a fost împăratul Franței, Napoleon ca realitate a dispărut, dar adevărul că a fost împăratul Franței este indestructibil, rămâne un adevăr etern și total independent. Chiar dacă nimeni nu știe despre aceasta, chiar dacă nimic nu mai există pe lume, adevărul acesta (ca toate adevărurile) rămâne valabil. Timpul care distruge existența, eternizează valorile, spiritul. Eternitatea socială sau culturală este prin urmare tot o funcție a timpului — existența se destramă în timp, spiritul dimpotrivă, se fixează definitiv. E o dovadă că timpul nu există de sine, ci ca o existențială a altor existențe — timpul duce la eternitate, existența spiritului (adevărul) și la pieire existența umană. Deci singur modul de existență al existenței determină valoarea reală a timpului. Timpul nu este o valoare universală, ci o formă pură, cu aplicație dela caz la caz, după modul de existență al existenței. De aceea existența socială fiind conviețuire și spirit obiectiv, se construiește atât pe eternitate, cât și pe temporalitate — dar în amândouă cazurile pe timp. Faptele acestea vor trebui cercetate cu deamănuntul. Se vor descoperi legăturile organice ale societăților omenești cu timpul și se vor desvălui multe din înțelesurile activității noastre în comun: sensul culturii ca operă colectivă. În orice caz sociologia căutând să-și lămurească pe toate căile și din toate punctele de vedere obiectul ei de cercetare, nu mai poate nesocoti problema raportului specific dintre timp și societate: *problema timpului social*.

Traian Herseni

Cana cu semne

Ștefan Dogariu traversă grăbit terasa casei de adăpost și negăsind nici un cunoscut între cei câțiva skieuri cari luau dejunul afară, intră în restaurant.

Încăperea era prea mică pentru toți oaspeții sosiți. Sala aceasta cu cele câteva mese împodobite cu buchete de floarea reginei, altă dată avea înfățișarea unui muzeu, în care îngrijitoarea umbla rar, pentru a nu turbura liniștea. Acum se aduseră toate mesele din pod și se improvisaseră alte mese și scaune, din butuci de brad.

Toți oamenii aceștia, cu îmbrăcăminte de sport, cu bagaje mari, păreau o caravană în popas.

Sgomotul era asurzitor. Deasupra tuturor se auzi vocea unui domn:

— Hallo piccolo, de când cer un ceai cu rom? Ce e asta? Am venit la munte ca să stau în restaurant? Treaba asta o puteam face și acasă.

În învălmășala aceasta, Ștefan Dogariu înainta greu. Coborîse dela peșteră, cale de o jumătate de oră, pentru un skieur bun, pentru a vedea cine a mai venit de jos. Nu găsia pe nimeni. Era tocmai gata să iasă când cineva îl strigă:

— Dogariule, mă ursule, nu mai vezi pe nimeni?

Dogariu se întoarse. Il striga un vechiu coleg de școală, pe care nu-l mai văzuse de mult.

— Tu ești? — zise Dogariu puțin desamăgit. Nu mă mai așteptam să găsesc azi vre-un cunoscut. .

Vorbind Dogariu își aduse foarte vag aminte împrejurările în cari pierduse urma amicului din fața sa.

— Nu mă mai cunoști? zise acesta. Sunt Nelu Gheorghiu. Eram cu o bancă în urma ta, și-ți copiam toate lucrările. Repede mai uitați voi, boierii cari ați devenit studenți pe prietenii de altă dată.

Ștefan Dogariu își amintia acum bine pe Gheorghiu.

— Nu s'a schimbat mult, a rămas tot mic și subțire. Cine știe cât de greu își câștigă undeva existența.

Văzându-l așa, Dogariu avu o pornire de remușcare.

— Nu a fost frumos din partea mea că nu l-am recunoscut. Ce poate gândi el despre mine? Ce amărăciune nouă am venit eu să adaug la aceea pe care o avea adunată în suflet?

— Stai puțin jos, în zice Gheorghiu. Eu am coborât mai repede ca să pregătesc masa. Știi, am venit o societate întreagă, avem și fete cu noi: Viki, Gigi, Mary... tu nu le cunoști. Trebuie să te prezint. Mary, în deosebi, e o minune de fată. Are o siluetă ...

Nelu Gheorghiu plescăi din buze și cu mâna dreaptă desenă în aer o linie curbă, în urma căreia se uită plin de admirație.

— S'a vorbit jos despre tine. Auzind că stai de o săptămână la peșteră, singur, toate fetele au spus că vreau să te cunoască. Sunt sigur că vor avea o deziluzie. Ele se așteaptă să vadă o sălbătăciune și dupăcum văd tu ești tot atât de elegant aci, cașicum ai fi pe Calea Victoriei. Eu însă le-am pus în gardă și le-am spus că sihăstria ta poate avea o cauză, mai... mai... cum să-i zic? Auzi Dta Domnule, că doar nu-i fi nebun să stai o săptămână singur la peșteră! Nu am spus bine?

Ștefan Dogariu, înalt și bine făcut, privea pe Gheorghiu de sus. La întrebarea acestuia nu găsia decât un surâs, care era mai mult compătimire, decât ironie.

— Cum ați venit? Întrebă el distrat.

Intimidat puțin, de întrebarea care-i curmă brusc entuziasmul, celălalt rămase o clipă desorientat.

— Cum am venit? Foarte bine. Adecă nu tocmai. E zăpadă mare, am pierdut semnele și am ajuns aici abia pela miezul nopții. Am tras o spaimă soră cu moartea, dar când am ajuns ne-am uitat că suntem oboșiți și înghețați și am început toți să cântăm și să dansăm de bucurie. După toate acestea, ceilalți încă dorm. Pe mine m'au trimis să pregătesc masa, fiindcă sunt specialist în bucătărie .. Dar stai jos, să iei masa cu noi... Da, am uitat să spun ceva, care poate te interesează. Până la prima casă am venit cu fosta ta parteneră la ski și patinaj, Irina, cu bărbatul ei. E un domn înalt și slab, pe care numai acuma l-am cunoscut. A fost o nenorocire cu el. Tot la 10—20 pași trebuia să ne oprim, ca să răsuflăm... Pela amiazi am ajuns la prima casă și eu le-am dat sfatul să aștepte acolo până azi.

Ștefan Dogaru se așează pe scaun și încercă să fie indiferent.

— Cu cine ați venit? Cu Irina?

— Da, da, chiar cu ea, și cu bărbatul ei cu cap de mops. Ce-i parcă nu-ți convine? Sper că nu ești gelos pe noi și nu trebuie să fii nici pe el, și-o spun eu. Acum că e căsătorită, pentru tine, e mult mai bine: o fată nu e cu adevărat prețioasă decât devenind femeie. Știi tu asta mai bine ca mine.

Dogariu nu mai auzea nimica nu-l mai interesa deloc omul pe care-l avea în față.

Nelu Gheorghiu privi atent pe fostul lui coleg, urmărindu-i cele mai imperceptibile mișcări ale feții.

— Iși ține fălcile strânse, se gândi el, și face eforturi disperate ca să nu strâmbe gura. E totuși emoționat. Asta nu se poate ascunde, nu mi-o poate ascunde mie. Efortul de a se stăpâni e întipărit pe fața lui. Sub imobilitatea feții e mișcare o mișcare disperată a unui om care e gata să-și piardă un echilibru abia câștigat.

Era rândul său să privească acum de sus, închizând puțin ochii și privind fix, cașicum ar fi voit să-i facă radioscopia.

— Ce e cu tine? Întrebă Gheorghiu. Ce e emoția asta de fată mare? Te credeam mai bărbat. Te mai preocupă Irina? Ai nevoie de o parteneră pentru patinaj? Vei mai găsi. Dacă ai fi voit, puteai fi tu azi în locul mopsului, nu-i așa? Atunci? Dacă tu nu ai voit de ce te mai preocupă? Sau poate ai voit și schimbarea a pornit dela Irina. Poate...

Celalalt nu-și putea termina propoziția. Căuta cuvântul inofensiv, care în realitate să atingă suficient mândria acestui fost coleg, pe care l-a simțit totdeauna superior.

Dogariu, revenit din prima nesiguranță, căuta cu mâna ceva, ca pentru a se sprijini, apoi regăsindu-și calmul privi lung pe Gheorghiu.

De abia acum îi observa bine capul. Gheorghiu avea o față pe care mușchii, ca niște sfori, se mișcau și încremeneau, dând cele mai neașteptate aspecte, ochii de porțelan păreau înfipti în cap ca la o păpușe atât erau de mari, iar nasul masiv, contrasta uimitor cu mobilitatea ochilor și a a feții.

O clipă Dogariu avu iluzia că totul e un truc: capul celuilalt era un cap de manechin.

— Ce o fi având în el?

Dogariu își aduse aminte de o păpușe de porțelan, cu haina roză, cu fața bucălată, pe care o demontase de mult, în copilărie. Ii vedea și acum picioarele rupte, ca niște picioare de paianjen.

— Dar nu mișcau ca picioarele de paianjen...

— Ce gând ciudat! De ce îmi vine chiar acum? Imi și uitasem că omoram paianjeni când eram mic și că am demontat o păpușe. Atunci am găsit răzătură de lemn în capul ei. Nu o fi având și asta așa ceva? S'ar putea încerca.

În fugă, se mai uită încă odată, la omul din fața lui, apoi se sculă brusc și ieși grăbit ca o furtună.

Gheorghiu, tremurând de emoție și încordare isbucni într'un râs nervos.

— L'am isbit la moalele capului. Acum știu cum s'a întâmplat, bănuiam eu. Sunt sigur că Irina i-a dat cu piciorul. Ce mironosiță și Dogariu ăsta! Dar trebuie să spun fetelor... Ce veste picantă.

Cu înfățișarea unui învingător, se avântă pe scări în sus, de unde se auzeau vocile celorlalți.

Jos, Dogariu își legă în grabă skiurile și începu a luneca vertiginos pe zăpadă. Casa rămânea mică în urma lui. Ieșind din vale orizontul se mărea, masivurile ieșau impunător în evidență, albe și strălucitoare în lumina soarelui.

Dupăce prima oboseală îi destinse nervii, privi înapoi. Cât puteai cuprinde cu ochii erau numai troiene sclipitoare de zăpadă, tăiate în urma lui de două părții, pe unde venise, și alte două, mult mai jos, pe unde trecuse dimineața. În vale, brazii erau acoperiți de promoroacă.

Lui Dogariu îi veni aproape să chiuie de bucurie.

— Cine vine pe unde merg eu? Cine poate fi singur ca mine?

Cu un an înainte Irina îi spusese:

— Fănel, tu știi că eu n'ași putea iubi un bărbat care nu face ski? L'ași simți tot atât de inferior, cașicum ar fi prost și ași fi umilită să trăiesc lângă el.

Alergarea porni din nou, de astădată mai potolit, mișcărilor trupului erau mai domoale, și mai armonioase, urmele lă-

sate erau uniform de adânci și se desenau pe zăpadă într'un contur regulat, ca trase cu condeiul.

După o fugă de o jumătate de ceas bun, coborî în valea peșterii.

— Hop, hop... Moș Neculae. .

În fața casei mici, cu două chilii, una pentru el și una pentru oaspeți, moș Neculae cioplea un lemn,

— Ce faci Moș Neculae?

— Iacă cioplesc.

— Dar ce vrei să faci?

Moș Neculae îl lăasă să se apropie bine, și-i spuse apoi în taină, cu toate că erau numai amândoi:

— A venit Domnișoara care a fost acum un an cu Dta și m'a rugat să-i mai fac o cană de lemn, căci a pierdut-o pe cea care i-am făcut-o atunci.

Dogariu se opri.

— A venit aici? se gândi el. A știut că sunt aici? Să intru? Dar dece îi trebuie o altă cană?

Cu un an înainte Moș Neculae a cioplit o cană pentru ea, pirogravată cu figuri pe cari numai el le știa face. După ce a fost gata, deasupra torții a trebuit să mai facă un semn, la dorința Irinei: Două litere împletite una în alta, un „I“ și un „S“, un simbol naiv, care i-a făcut fericiți pe amândoi.

Nu trecuse decât un an de atunci.

Ștefan Dogariu stătea lângă Moș Neculae și privind în jurul său locul îi păru strâmt,

În timp ce aștepta nehotărît, ușa chiliei se deschise și o voce cunoscută strigă:

— Moș Neculae... Moș Neculae. .

O femeie se ivi în pragul casei. Imbrăcată băiețește, pentru ski, părea mai mult un copil. După primul pas se opri.

— A, Ștefane, erai aici? Ți-am văzut lucrurile și știam că trebuie să fii aici. Bine că ai venit să-mi dai puțin ajutor. Eu trebuie să fac acum pe sora de caritate, vino, să-ți prezint pe bărbatul meu.

Intrând în chilie, Dogariu văzu pe poliță lucrurile cunoscute ale ei: un pled din păr de cămilă, o raniță verde pe care o purtase și el de multe ori, un pieptăraș de miel...

Într'unul din cele patru paturi era cineva acoperit până sub bărbie, cu capul legat.

Femeea făcu prezentările.

— Bărbatul meu, Domnul Dogariu.

Cei doi bărbați își atinseră mâinile.

— Ști, vorbi încet Irina. bărbatul meu a învățat de curând să skieze și s'a cam obosit. E greu drumul, acum l-am simțit și eu. Nu cumva ai spirt? Aș vrea să-i fac niște fricțiuni.

Ștefan Dogariu alergă să aducă sticla de spirt, pe care o avea intactă în raniță, era o măsură de siguranță fără de care nu pleca nici odată la drum.

— Iți mulțumesc, zise Irina. Nu ți-ai schimbat obiceiul.

— Eu nu mi-am schimbat nici un obicei, zise Dogariu cu vocea gătuită și ieși afară.

Moș Neculae modela linia sveltă a pereților canei, cântând printre dinți. De astădată întrebuse pe Domnișoara:

— Să scriu deasupra torții, tot ca anul trecut?

Nu mai scrii nimic Moș Neculae, fă-o așa cum ști Dta că-i mai frumoasă.

Moș Necolae a rămas împetrit.

— E păcat Domnișoară. Eu am mai făcut de anul trecut încă vreo sută de căni, pentru un negustor și ia toate am scris cum mi-ai arătat Domniata. Scrisoarea se potrivea de minune și negustorul tare a rămas mulțămit.

— Ai scris la alte căni? întrebuse Irina.

— Da, de bună seamă că da, dar dacă Domniata nu vrei, lăsăm și fără scrisoare. Totuși Moș Neculae nu se dumerise bine, dar de cerut nu cerea lămuriri dela nimeni, că nu-i plăcea vorba lungă.

* * *

Irina și Ștefan Dogariu urmăreau flacăra din sobă. Nu vorbeau nimic, dar amândoi se gândiau la acelaș lucru: de abia trecuse un an decând fuseseră tot amândoi, în acelaș loc. Tăceau și atunci, dar pentru altceva.

— Voi de ce ați venit? întrebă el în sfârșit pe Irina.

Femeia aștepta începutul conversației cu oarecare teamă.

— Imi era dor de munte și voiam să mă conving dacă Georges poate suporta excursia. Au tăcut din nou. De astădată se gândi femeea:

— Ce ar fi dacă dintr'odată Fănel m'ar săruta? I-aș face ceva? I-aș putea face ceva?

El e tot așa cum a fost. Lumina focului îi scoate și mai mult în relief trăsăturile. Parcă umerii îi sunt mai largi, privirea mai tare, vocea mai sigură... S'a făcut mai bărbat decât nu l-am văzut.

Un fior îi trecu prin tot trupul.

— Ți-e frig? întrebă Dogariu.

— Nu.

— Vrei să-ți aduc pieptărașul?

— Acum nu.

Flacăra din sobă arunca lumina prin două deschizături ale ușii, desenând jos, pe scândurile de brad, două careuri galbene.

— Cu cine ai patinat în iarna asta întrebă Irina?

— Cu nimeni. Nici nu am mai patinat, nici nu-mi mai place patinajul. Nu mai fac decât ski fiindcă poți umbla singur...

— Pe aici umblă lupi? întrebă femeea...

— Poate că da, eu nu am văzut.

Dogariu se uită lung la ea. Erau unul lângă altul, poate pentru ultima oară. Ar fi vrut să-i poată spune tot ce gândise el de când nu a mai văzut-o, să o întrebe ceva, mai ales să o întrebe.

— Ce se petrece în sufletul ei? Se mai gândește din când în când la hoinărelile noastre pe dealuri, la concursurile de patinaj, la cari primul premiu îl luam amândoi?

Dogariu vedea lacul înghiețat. Pavilionul era plin de lume. Pe marginea lacului erau lampioane colorate, sus, de jur împrejur, privitori, muzica militară cânta un vals. Ei erau numai amândoi.

Irina încordată întreagă, ca să nu greșească, el surâzând la gândul bucuriei care venia. Era atâta ușurință și atâta eleganță în mersul lor, încât erau clipe în cari păreau două statui, se simțiau imateriali și ușori.

— Dacă aș ști că se gândește cât de puțin la toate astea m'aș simți bine. Eu nu vreau să mă iubească, nu, nu, dar aș vrea să nu uite bucuriile noastre copilărești.

În capul celalalt al chiliei se auzi vocea bolnavului.

— Iri, dece nu vii să te culci? Ești obosită și tu.

Femeea se ridică.

— Vin acum, apoi în șoaptă adaugă abia perceptibil:

— Nici eu nu am mai patinat, cu toatecă nu-mi pot uita nici odată bucuria de atunci. Noapte bună Fănel...

Rămânând singur, pe Dogariu îl cuprinse o mare moleșală și numai mecanic a continuat să încarce focul cu lemne, până s'a înroșit ușa sobii.

— Trebuie să fie cald aci.. Să nu-i fie frig ei...

Dimineața când s'a sculat, ceilalți doi încă dormiau. În lumina înroșită a dimineții, Moș Neculae, cu un cui ars scria semne negre pe pântecele căinii.

— Bună dimineață, Moș Neculae..

— Bună dimineața, domnișorule, te-ai sculat așa de vreme?

— Da, Moș Neculae. Plec.

— Pleci dincolo, la casă?

— Ba nu. Plec la deal. Vreau să cobor dincoio.

Moș Neculae nu se mira de ciudățeniile oamenilor. Altădată Dogariu stătea la peșteră două-trei zile, apoi pleca la casă. Acum a stat o săptămână singur iar în ziua în care i-au mai venit tovarăși e gata să plece, dar nu pela casă, ci pe alte drumuri.. El știa de douăzeci de ani, de când era la peșteră, că inima omului are ascunzișuri tainice, pe cari gândul nu le poate urma. Aci te ridică, aci te coboară, aci e plină de bucurie, aci se lasă cuprinsă de un fir de amărăciune, care îți înveninează viața.

— Domnișoara încă mi-a spus că nu stă decât o zi. Eu rămân iar singur, cu lupii. Ști, câteodată mă bucur și de lupi, oricum tot dela Dumnezeu sunt și ei și când îi aud pe afară parcă nu's chiar singur.

Dogariu nu-l mai auzia. Lunecând pe zăpadă fața i-se învioră și pieptul i-se umplu de bucurie.

Ajungând pe prima creastă se uită înapoi. Înaintea casei Moș Neculae lucra.

De cealaltă parte se ridicau crestele înșorite ale munților.

O. F. Popa

Cântec de primăvară

Te-ai trezit copilă bună
Dimineța până 'n zori

Te-ai trezit când rândunica
Ce-a plecat acum cinci luni,
Ca să scape de ninsori
Și să fugă de furtuni,
S'a întors venind din nori
Cu povești și cu minuni.

Și cu ea venii pribeagă
Primăvară 'ntr'o căruță
De țigani nomazi, pe roate, Cluj
Primăvara 'ntr'o căruță.

Dar de pe livada Popii
Au furat — țigani de soi
Un curcan și patru oi
Și văzându-i clopotaru
Chiar de sus din turla lui
Tot sărind în vesel hohot
A mișcat puțin un cui
Și-a 'nceput să strige — un clopot.

Au fugit atunci lăeții
Tot săraci, dar mai vioi
Și-au uitat în graba mare
Primăvara 'n sat la noi.

Gregoriu Iulian

Scriitorul Don Bosco

Rar om cu activitate atât de multi —, am putea zice omni-laterală, ca S. Don Bosco.

Intemeietor de congregații pentru bărbați și femei; inițiator și animator de misiuni în Italia și în străinătate, ctitor și organizator de nenumărate școli și institute; amfitrion ilustru primitiv de oaspeți și dând sute de audiențe pe zi; ambasador căruia papi, episcopi și miniștri îi încredințau deslegarea celor mai anevoioase chestiuni; preot devotat, ca puțini alții, slujbei dumnezeiești; educator cu merite epocale — el găsește timp și energie pentru a scrie și tipări peste o sută de publicații din cele mai interesante.

Calitățile sale personale îl predestinază și pentru cariera de scriitor. Agerimea spiritului său de observație, adâncimea cugetării și a simțirii, promptitudinea și rapiditatea memoriei, ușurința expunerii și a expresiunii — toate i-au înlesnit această carieră.

Grație acestor calități, el era în stare să dicteze zece scrisori deodată, toate ordonate, clare, bine gândite și bine redactate.

Studiul serios și aprofundat ce a făcut, nu numai în științele teologice, ci și în cele profane, i-a dezvoltat și mai mult frumoasele calități innăscute. Tot timpul liber de peste zi și atâtea ceasuri de noapte erau închinat lecturii. Dar ce lecturi! Caietele lui de note scoase nu numai în anii săi de student în teologie la Chieri, ci și mai târziu ca preot tânăr în biblioteca S. Francisc de Assisi din Torino, sunt dovezi grăitoare despre hărnicia lui rară. În deosebi îl interesau cărțile ce tratau despre catolicism și papalitate, din punct de vedere istoric și apologetic.

Școala și moda literară a timpului, însă, l-au obișnuit cu un anume retorism și pedanterie.

Bunul simț, firesc acestui om de geniu, l-au ajutat să scape de aceste neajunsuri.

Curând și-a dat seama că un scriitor popular trebuie să fie simplu, limpede, la înțelesul tuturor. De aceea el își cetia lucrările nu celor învățați, ci celor lipsiți de cultură din popor, fiind încredințat că, dacă îl înțeleg aceștia, îl înțeleg toți. Întâia sa lucrare și-a cetit-o înaintea unui portar și, când acesta a încuviințat-o, el a dat-o la tipar. Înainte de a scoate ediția a doua din „Istoria bisericească“, el a cetit-o mamei sale Margherita, o țărancă fără nici o știință de carte. Și, fiindcă, din felul cum scrisese el despre împăratul Constantin cel Mare, ea a înțeles că acesta a prigonit, n'a ajutat biserica, Don Bosco s'a simțit obligat să scrie din nou cu mai multă limpezime întreg capitolul despre numitul împărat. Ce pare mai simplu și mai firesc decât dalba lumină a soarelui? Și totuși în fiecare rază a lui, e topită toată polihromia curcubeului. — Altă dată i-a cetit mamei sale o cuvântare despre S. Petru. În această cuvântare, el îl numia pe acest sfânt „purtător al cheilor“ (clavigero), cu o vorbă împrumudin latinește, pe care oamenii simpli n'o înțelegeau. La sfârșit buna sa mamă îl întreabă: Clorigero? În ce țară se află această localitate? De ajuns ca autorul să înlocuiască acel cuvânt buclucaș cu altele mai nemerite.

Dela învățați încă a folosit mult Don Bosco. Cunoștea personal și prețuia foarte mult modestia extraordinară a lui Silvio Pellico, chiar când acesta dobândise renume mondial. El i-a atras atenția, să nu se încreadă în propriile sale cunoștințe de limbă, ci să întrebuițeze, la scris, și dicționare bune. „Nu, scumpul meu Don Bosco“, îi zicea Sillvio Pelico, „nu te încrede prea mult și ai răbdare! Eu, vezi, nu pot să scriu o pagină fără să întrebuițez dicționarul și, dacă nu l-aș consulta, nu odată aș cădea în greșeală. E foarte trebuincios pentru a cunoaște nu numai înțelesurile unui cuvânt, ci și ortografia lui. Multe cuvinte ți-se pare că le cunoști, dar te înșeli. Nu arareori, folosești franțuzisme, expresiuni latinești sau chiar dialectale. Urmează sfatul meu: ține totdeauna dicționarul pe masa de scris. Întrebuițează-l, vei vedea, câtă dreptate am, îngăduie-mi să-ți dau o asemenea povață“. — Don Bosco a urmat întocmai acest sfat înțelept și l-a dat, la rândul său, și el școlărilor săi.

O lecție literară — una singură — primi și dela celebrul scriitor Alessandro Manzoni. Fiind odată în Septemvrie 1850,

împreună cu marchizul Arconati, oaspele lui Antonio Rosmini la Streza, cu toții s'au dus să facă o vizită marelui scriitor, care atunci se afla la Lesa, în casa fiului său vitreg, Ștefan Stampa. Manzoni le arată câteva lucrări din urmă. Când văzu Don Bosco ștersăturile, corecturile și îndreptările multe de pe o singură pagină, și-a dat seama, câtă trudă punea înnoitorul prozei literare italiene, pentru a dobândi simplitate și limpezime. Ca și acesta, Don Bosco întrebuiința limba și stilul pentru a exprima gândiri și simțiri nobile nu pentru a desfăta. Dar, în deosebire de el, Don Bosco nu alegea totdeauna expresiunile literare cele mai fericite; când n'avea cheie de aur, se mulțumia și cu un zăvor de lemn, numai să poată închide și deschide, după plac, jitițele bogate ale sufletului său mare.

Opera lui vastă prezintă multe aspecte; totuși ea se poate reduce la câteva mai caracteristice:

1. Istorică și științifică. — Intre lucrările istorice, loc de frunte ocupă „Istoria Italiei“, scrisă pentru tineret, ca să cunoască trecutul glorios al acestei țări de mai multe ori milenară. În ea se arată limpede uriașa operă de civilizație săvârșită acolo de catolicism și papalitate. Abia ieșită de sub tipar, ea a fost primită cu un concert de laude. Părinții Iesuiți de la revista „La Civiltà Cattolică“, spuneau în 1756 că e îngrijită și plină de miez, iar scriitorul Nicolò Tommaseo că judecățile autorului sunt potrivite cu civilizația adevărată și cu morala creștină. Insuși ministrul instrucțiunii publice de atunci, făcând parte dintr'un guvern vrăjmaș bisericii, Giovanni Lonzo a premiat-o cu o mie de lire și, dacă ar fi admis descrierea acțiunii greșite a câtorva oameni, el ar fi introdus-o ca manual obligator pentru toate școlile statului italian. Dar autorul nu căuta bani și laude, ci adevăr și dreptate; mai cu seamă în învățământ. Lucrarea aceasta, fără știrea autorului, a fost tradusă în limba engleză, răspândind atâtea adevăruri, uitate sau pervertite de cei interesați, în lumea anglo-saxonă. — Decât părerile altora, mai însemnată e părerea autorului despre lucrarea sa. Fiind învinuit că are legături cu Papa, cu Iezuiții și cu arhiereul Fransoni, exilat din Torino, Don Bosco fu chemat la Ministerul de Interne din acest oraș și amenințat cu pușcărie, dacă nu rupe imediat aceste legături. Don Bosco, însă nu se lăsă intimidat. El spuse

că dacă nu e lăsat liber, adaugă un capitol nou despre stăpânirea de atunci în a sa „Istorie a Italiei“. — Cum? făcu ministrul de interne Farini. Sfinția ta ai curajul să necinstești un ministru și un guvern? — Cine nu vrea să fie ocărit, să nu facă fapte necinstite! De altfel, a scrie și a tipări adevărul nu e numai un drept, ci și o datorie a oricărui om de bine. Ministrul înghiți gălușca și aduse alte chestiuni în discuție.

Altă lucrare istorică a sa este „Istoria Bisericească“ o adevărată istorie a civilizației omenirii, scrisă cu un ager spirit critic pe seama tinerilor dela institutele sale. Cunoscând bine toți istoricii, vechi și noi, dela Eusebie din Cesareea până la Baronius, la Ruinart și la Bollandiști, el era în măsură să deosebească adevărul de minciună, realitatea de legendă. Lucrarea e împărțită în șase epoci. Intâia, dela întemeierea bisericii de Isus Hristos până la desrobirea creștinismului în zilele lui Constantin cel Mare. A doua dela acest împărat, până la mahomedanism. A treia ajunge până la al IV-lea sinod ecumenic din Lateran. A patra povestește întâmplările până la reforma lui Luther. A cincea le aduce până la moartea papei Pius VI. A șasea până la cel din urmă sinod ecumenic, ținut în Vatican. Ea dă o privire limpede, pătrunzătoare și înălțătoare despre desvoltarea istorică a Bisericii.

Ce bine își dă seama Don Bosco că știința e mare putere. De aceea binecuvântă pe Dumnezeu, ori de câte ori oamenii de știință descopereau regiuni până atunci necunoscute sau surprindeau lumea cu aplicațiunile practice ale științei, cu invenții. Ce proporții mari trebuie să ia misiunile pentru răspândirea credinței noastre astăzi, când avem nu numai bărci, ci și vapoare; nu numai poștalioane ci și trenuri; nu numai graiul viu, ci și ziarul, broșura și cartea, telefonul și telegraful! — erau reflexiile acestui suflet de apostol. De aceea, a scris și tipărit câteva lucrări de vulgarizare științifică: „Inologul italian“ (despre cultura viței de vie“ și „Sistemul metric zecimal“. Pentru a familiariza pe italieni mai bine cu măsurile metrice, el a alcătuit chiar o comedie cu acest subiect

2. Biografică și hagiografică. — Don Bosco a scris numeroase biografii. Una din cele dintâi e închinată preținului și colegului său de seminar, Luigi Carnollo, mort

ca student, în faimă de mare sfințenie. El s'a arătat prietenului rămas în viață de mai multe ori. E încântătoare și schița biografică ce a publicat despre fostul său elev Domenico Savio mort în cele mai fragede tinerețe, asemenea și și biografia preotului Giuseppe Cafass, fostul său duhovnic și mare sprijinitor. În „Fapte plăcute“ vorbește despre Papa Pius IX, iar, în „Cea mai frumoasă floare a colegiului apostolic“ despre alegerea noului papă Leo XIII.

În hagiografie, a dat o serie întreagă de lucrări mai mărunte, ca să fie cu atât mai accesibile mulțimii. Astfel e viața Sf. Iosif, logodnicul Prea Curatei; a S. Ioan Botezătorul; a S. Pavel, apostolul neamurilor; apoi a tuturor celor 34 de papi dela S. Petru până la S. Silvestru I., adică până la desbinarea creștinismului de către împăratul Constantin, dintre cari — cu excepția a doi — toți au murit moarte de martiri, pentru legea lui Hristos. În 1867, cu ocazia aniversării a 1800 de ani dela moartea corifeului apostolilor, a publicat „Centenarul S. Petru“. Prin aceste lucrări, a contribuit mult la înălțarea prestigiului Sfântului Scaun și al papilor, înaintea mulțimii.

3. Ascetică și Mariană. — Don Bosco înțelegea că nici o stăpânire nu poate dăinui, tolerând viciile și păcatele. Curând sau mai târziu, ea trebuie să plătească tributul ei legii morale suverane. Cine nu i-l dă, de bună voie, ascultându-o și urmându-o, i-o dă, de nevoie, ispășind păcatele făcute împotriva ei. Dar, pe când alți oameni văd virtutea și moralitatea mai mult în căirea și ispășirea de păcate, Don Bosco, adevărat slujitor al Domnului, o vedea în evitarea și îndepărtarea lor cât mai mult cu putință.

De aceea a dat numeroase lucrări ascetice. Din cele multe amintim; „Tânărul pregătit“; „Cheia raiului“; „Catholicul pregătit“; „Tânăra pregătită“. Cu deosebire înseamnă este cea dintâi. Dovada însemnătății sale este tirajul enorm ce a avut. Până în 1929, ea se tipărise în șase milioane și o sută de mii de exemplare. Cu această lucrare, Sfântul a dovedit că se pot lansa pe piața cărții și tipărituri bune și morale, nu numai de cele rele și obscene. Nu e limbă mai de seamă, în care să nu fie tradusă. Nu e școală și institut de creștere creștinească, în care să nu se găsească mai multe exemplare chiar. În primele pagini ale acestei lucrări atât de răspân-

dită zice: „Două sunt amăgirile mai de seamă, cu care deavolul obișnuște să îndepărteze pe tineri dela virtute. Cea dintâi e gândul ce li-l trimite că a sluji lui Dumnezeu este viață tristă, străină de orice distracție și plăcere. Nu este așa dragii mei tineri! Eu vreau să vă arăt un fel de viață creștinească, în stare să vă facă în acelaș timp veseli și mulțumiți și să vă încredințez, care sunt adevăratele distracții... A doua amăgire e nădejdea unei vieți lungi cu posibilitatea de a te pocăi la bătrânețe sau în clipa morții. Băgați bine de seamă, fiii mei, că mulți au fost amăgiți în chipul acesta. Cine ne garantează că vom îmbătrâni? Ar trebui să încheiem contract cu moartea ca să ne aștepte până atunci. Dar Viața și Moartea sunt în mâinile Domnului, pe cari ni-le poate rândui, după bunul său plac. Și ce înveți în tinerețe, o să faci la bătrânețe“.

„Tânărul pregătit“ e o carte de căpătâiu a tuturor tinerilor creștini. — „Tată!“ zice Domenico Savio din Mondonio, puțin înainte de a se săvârși din viață. „Ia cartea mea *Tânărul pregătit* și citește-mi de acolo rugăciunea pentru o moarte bună“. Dar nu numai tineri sfinți ca acesta, ci și alții au iubit și iubesc această lectură; atât pentru aleasa hrană sufletească ce cuprinde cât și mai ales fiindcă ea răspunde așa de fumos aspirațiilor ideale ale sufletului lor avântat. — Ce faptă bună ar face, cine ar traduce și tipări în românește această capodoperă! Ea ar fi chemată să contrabalanseze efectul desastroos al colecției celor 15 lei.

Dar scrierile închinat Prea Curatei Fecioare *Maria* ce candoare și nevinovăție feciorelnică transpiră! „Cununa“ celor șapte dureri ale Mariei sunt scurte cugetări asupra durerilor ei, expuse ca în Calea Crucii. Pentru „Luna Mai“, închinată de Biserica Romei cultului S. Fecioare, încă are o mișcătoare lucrare. Interesantă e „Apariție“, în care vorbește de arătarea ei la Sallete, apoi „Minunile Maicei Domnului“; „Nouă zile“; *Maria* ajutorătoare“ și *Nourașul Carmelului*“. Pentru aceste din urmă două lucrări, autorul a fost pârît de arhiepiscopul Gostoldi din Torino la Roma, dar congregația Indicelui n'a găsit de reprob, ci numai de încurajat în aceste lucrări. În deosebi merită toată luare aminte actualitatea deosebită ce autorul știa să dea cultului Maicei Domnului.

4 **Catihetică, polemică, beletristică.** — Fiindu-i dragi fructele gustoase, trebuia să îngrijească bine florile. De aceea, ținea atât de mult la o bună instrucție catihetică a tineretului. Don Bosco știa că cine are idei adevărate, e stăpân pe cele mai puternice mijloace de acțiune. De aceea, înarma tineretul cu idei adevărate relativ la toate problemele religioase și morale. În „Jubileu“ și în „Jubileul din 1875“ dă lămuriri cu privire la vizitarea bisericilor și dobândirea indulgențelor; tot așa în „Dialoguri“. În „Convorbiri“, asistăm la un schimb de idei între un avocat și un preot, despre sfânta spovedanie. În „Două conferințe“, e vorba de discuția a doi pastori protestanți cu un preot catolic, despre purgator. „Massimino“ e dialogul unui tânăr cu un pastor protestant, pe capitoliu (în Roma).

Don Bosco a fost și un polemist neîntrecut. Aducându-și aminte de cuvântul mântuitorului că adevărul ne va face liberi (Ioan VIII, 32), el a apărut cu îndârjire neînfricată, adevărul, împotriva tuturor vrăjmașilor. Odată cu stăpânirea politică a papilor, guvernele masonice ale Italiei, dela mijlocul veacului trecut voiau să distrugă și unitatea și solidaritatea credinței catolice, care grupa pe credincioși în jurul suveranilor pontifi. Sectele protestante și valdense erau de o obraznicie ne mai pomenită. Năimiții acestor secte îndrăzniau să se așeze în piețele publice, din fața bisericilor catolice și să oprească pe credincioși de a intra acolo. Atunci a tipărit Don Bosco „Inștiințări pentru catolici“, apărând cu atâta putere de convingere temeliile credinței catolice, încât în doi ani lucrarea s'a desfăcut în două sute de mii de exemplare. Aceste înștiințări și-au avut fericita lor continuare în seria „Lecturi Catolice“. Erau atât de gustate aceste lecturi, încât sectarii căutară, în tot chipul, să le facă imposibile. Întâi, cu bani. și pe urmă cu puterea. Dar n'au isbutit nici într'un chip. Don Bosco nu se lasă nici cumpărat, nici terorizat. Curajul lui apostolic a prins să însuflețească și pe elevi. Când aceștia vedeau că sectarii se așează în piețele publice și turbură conștiințele credincioșilor cu predicele și blasfemiile lor, ei se duceau cu fanfara și cotropiau orice tentativă vrăjmașă

Zadarnic au plătit sectarii bandiți și asasini de meserie, ca să-l răpună cu arma pe acest vașnic apostol. Mâna Domnului era cu el și nu s'a împlinit pofta dușmanilor.

În sfârșit, n'a rămas străină de multiplele preocupări ale S. Don Bosco nici literatura frumoasă sau beletristică. Era prea cult, să nu-și dea seama că această literatură e muzica sufletului, că ea dă aripi ideilor și e o pictură vorbită. Ea atinge toate coardele ființei omenești. Are idei pentru minte, simțiri pentru inimă, imagini pentru închipuire, alintări plăcute pentru auz și limbă. Ea e desfătarea tinerețelor, sprîjinul și tăria bărbăției, mângăierea bătrânețelor. De aceea, a întemeiat „biblioteca tinerimei italiene“, reproducând paginile cele mai alese din marii autori, antici și moderni. De aceea a organizat și o „Societate pentru răspândirea lecturilor catolice și a altor cărți bune“; „Nuvelă plăcută“; „Valentino“ sau vocația împiedicată; „Angelina“ sau orfana din Apenini și altele.

Așa se înfățișează, în linii generale, activitatea literară a Sfântului. Ea are un caracter profund apostolic. El nici odată nu scrie, pentruca să scrie. Totdeauna are ceva de spus, de îndreptat, de povățuit. Scrisul său e o prelungire a apostolatului său oral.

Urmând marile tradiții ale creștinismului, el luminează pe întunecați, învață pe cei neștiutori, mai cu seamă pe tineri, desarmează pe potrivnici, cucerește pe toți pentru adevărul mântuitor.

Trăind atât de aproape de noi în timp și în spațiu, frământându-se de marea problemă a educației tineretului pe temelia neclintită a creștinismului, fără de care nu se poate asigura viitorul; înțelegând mai cu seamă însemnătatea presei, căruia i-a adus servicii atât de esențiale, — Don Bosco, mai mult decât alți sfinți, e chemat să lumineze cărările și să îndemne pașii noștri.

Ca și Eminescu, acest sfânt era împotriva presei neinteligente, dar de bună credință, cași — de sine înțeles — a celei neinteligente și de rea credință, precum se ridica atât de vijelios împotriva cele inteligente, dar de rea credință,

fiind cu totul pentru presa inteligentă și de bună credință, singura îndreptățită să existe; singura căruia el i-a închinat toate puterile sale.

Iată, dece am stăruit, în cele de până aici, asupra acestei activități*.

P. Ioan Georgescu

Stih

Neaua s'a pitit fricoasă 'n văi
fugărită de căldura soarelui de — April;
a plesnit, rîzînd de ea, un mugur în văpăi
verzi, cu suflet de răsăfat copil.

Dupăce, sub alb, au dormit hibernal,
flori plăpînde zile noi vestesc.
Sbenguește vînt cald și floral...

Undevă, un fecior și-o fată povestesc.

Nicolae Ladmiss — Andreescu

*) Mai multe în admirabila biografie a Mons. CARLO SALOTTI *Il beats Giovanni Bosco*, Torino (Societă editrice internazionale), 1929, format 8°, 686 de pagini, 20 de lire.

In amintirea lui Augustin Bunea

*Cu voi sunt milioane de inimi..
Inainte! Poporul care are ostași ca voi,
nu moare..*

A. Vlahuță, Eroilor martiri

Anul acesta se împlinesc șapte decenii (1864—1934) decând părintele Arsenie din Vadu-l Făgărașului și „tața preutiasă“ Viroana Ursu din Mărgineni (nepoata eroului dela Solferino, David baron Ursu, 1859) și-au trimis odrasla lor, pe Augustin, să învețe carte și să se facă „om mare“.

Și „copchilul“ Gusti, crescut pe malul Oltului, n'a lăsat desamăgiți nici pe părinți, nici neamul din care s'a ridicat.

Terminându-și studiile, la Vad, Ohaba, Brașov, Blaj și Roma, Augustin Bunea, protocolistul din cancelaria mitropolitană din Blaj, profesorul de dogmatică dela Academia de teologie, secretarul, mitropolitan, protonotarul consistorial, directorul cancelariei mitropolitane și canonicul, n'a lăsat să se strecoare fără rod clipele libere ce îi permiteau oficiul.

O parte din râvna de titan, a folosit-o așternând pe hârtie lucrările: — despre Mitropolitul Ioan Vancea (Blaj 1890). — Chestiuni din dreptul și Istoria bisericii românești unite (Blaj 1893), — Episcopul Ioan Inocențiu Klein (Blaj 1900), — Statistica Românilor din Transilvania în anul 1750 (Sibiu 1901), — Vechile episcopii românești, a Vadului, Geoajului, Silvașului și Bălgradului (Blaj 1902), — Episcopii Petru Pavel Aron și Dionisie Novacovici, sau istoria Românilor ardeleni dela 1751 până la 1764 (Blaj 1903), — Ierarhia Românilor din Ardeal și Ungaria (Blaj 1904), — Discursuri, Autonomia bisericească, Diverse (Blaj 1903), — Mitropolitul Sava Brancovici (Blaj 1905) și — Incercare de Istoria Românilor, tipărită de Academia Română în București la 1912; precum și câteva lucrări cari au rămas de el în manuscris, ca — Discursul de recepțiune la Academie „Stăpânii Țării Oltului“ și — Fragmente din istoria regimentului I de graniță.

Tot acum se împlinesc un sfert de veac decând a căzut, ca un ostaș ascultător de firea, sângele și conștiința lui de preot român, în brazda datoriei (30 Noemvrie 1909).

Cu prilejul morții lui, dl Ioan Bianu dela Academia Română, scria în Convorbiri Literare:

„Cei din localitate de abia au putut vorbi și ei; durerea le oprise glasul în gât; le împletise gândul în cap. Deputatul Maniu, puternicul și neînfricatul orator din Camera din Budapesta, care zilnic vorbea și se sfătuia cu lumina, care era Bunea, acum stetea amuțit lângă sicriul lui, ca lovit de trăsnet!! Multe lacrimi s'au vărsat în Blaj în acele zile amare. Ele vor rodi însă în sufletele celor măhniți, în sufletele tinerimii, și vor oțeli caracterele, fiind fecundate la amintirea celui care pleacă lăsând în urma lui amintirea celei mai curate vieți de cel mai deplin devotament pentru neam“.

Docentul de pe atunci dela Cernăuți, Dr. Octavian Ispescu scria în „Răvașul“ din Cluj: „Bunea era prea bun pentru noi, și Dumnezeu l'a luat la sine și l'a pus acuma să șadă în rând cu Samoilă Clain, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Timotei Cipariu, și cu lucele altele arătări grandioase datorite de Blaj întregului românism“.

În aceeași revistă clujană zicea Dr. Petru Span: „Drept prinoc pomenirii canonicului Dr. Aug. Bunea, ce aș putea aduce mai bun, decât amintirea din viața și faptele lui, a unuia din cei mai idealști ai neamului nostru“ din această de Dumnezeu binecuvântată patrie“. Să ne închinăm la pomenirea lui“

La aceste mărturii și la alte multe cari au lăsat să le alunece din gene câte o lacrimă, și de pe buze câte un cuvânt de meritată laudă pentru Bunea, ne asociem și zicem cu prietenul său Andrei Bârsanu: „De și te-am pus în mormânt, tu frate Gusti, nu vei muri nici odată pentru noi„.

Dr. N. L.

Beniamin Todor misionar greco-catolic în „Valachia“

Prin plecarea precipitată a lui Grigorie Maior, uniții din Țara Românească rămăseră din nou fără păstor sufletesc. Agentul Fleischhagl, care nu vedea cu ochi buni numărul mare de ardeleni „dezertori“, pentru a-i determina să se reîntoarcă sub stăpânirea Impăratului, le-a detras protecția, expunându-i prin aceasta la plata birurilor.

Greco-catolicii, în mare parte s'au înapoiat în Ardeal pe timpul revoluției lui Tudor Vladimirescu (1821). Cei rămași în „țară“, erau mai cu seamă greco-orientali, sau greco-catolici „trecuți la Biserica Răsăritului, în ce privește practicile religioase“. ¹⁾ UCU Cluj / Central University Library Cluj

De altă parte, Ercolani fiind rechemat, a urmat o perioadă mai îndelungată de vicariat (1820—1825), în care timp agentul Fleischhagl s'a nizuit să asigure și pe mai departe libertatea cultului pentru catolicii din Valachia, precum și protecția pentru bisericile și mănăstirile lor. Aceasta i-a și reușit.

În 18 Iunie 1822 el putea raporta la Viena, că guvernul muntean a respectat întotdeauna tratatele și a recunoscut patronajul Impăratului pentru catolici, că bisericile și mănăstirile lor au privilegii domnești, care sunt punctual confirmate, că franciscanii, cunoscători ai limbei și obiceiurilor țării, se bucură de mare trecere, că domnitorii sunt gata să ajute pe catolici, după cum reiasă aceasta și din faptul, că principele Caragea a îngăduit zidirea unei noi biserici catolice la Cioplea, că s'a tolerat și prezența episcopilor de Nicopole până la „der letzte Herr Bischof, Monsignor Fortunato Ercolani“. ²⁾ Agentul sperază că prin înlăturarea lui Ercolani, nedumeririle din trecut vor putea fi înlăturate, iar dacă Roma va trimite un om înțelegător, cunoscător al limbei, oamenilor și împreju-

¹⁾ Iorga, o. c., p. 403 Raportul lui Fleischhagl, Buc., 18 Sept. 1824.

²⁾ Iorga, o. c., p. 398—399.

rărilor locale, el garantează că îi va putea asigura la București o primire prietenoasă și un trai pacinic.¹⁾

Omul înzestrat cu calitățile dorite de agentul Fleischhagl, avea să fie vicariul *Iosif Maria Molajoni*.

Zelosul vicar puse din nou în discuție chestiunea trimerii unui misionar greco-catolic pentru uniții din Țara Românească.

La 1 Februarie 1823 Fleischhagl raporta din București, că la 17 Ianuarie a fost întrebat asupra cererilor vicariului Molajoni adresate Impăratului privitor la construirea și subvenționarea unei școli catolice în București, apoi în chestiunea exoperării dela guvernul valah, a permisiunii pentru petrecerea în țară a unui preot greco-catolic sau unit.²⁾

Prima cerere, spune agentul, nu întimpină piedeci din partea guvernului, dar în ce privește preotul unit, s'au făcut obiecțiuni, spunându-se că prezența acestuia ar putea stârni neplăceri.³⁾

Dar pe lângă toată opiniunea nefavorabilă a lui Fleischhagl, chestiunea trimerii unui preot n'a fost abandonată.

Ea fu reluată din partea internunțului apostolic dela Viena, *Petru Ostini*. Acesta, fiind informat din partea superiorului misiunilor din Valachia și Bulgaria despre necesitatea trimerii unui preot unit care să păstorească pe greco-catolicii din Țara Românească, în 6 Mai 1824, scria despre această chestiune primatului din Strigoniu, Rudnai. Înainte de a lua contact în această privință cu aula apostolică cesaro-regească, Ostini a ținut să recerce pe primatele Ungariei, ca acesta la rândul său să se informeze dela episcopul unit din Blaj, privitor la modul stabilirii unui preot „grecesc” în Țara Românească. În scrisoarea sa, nunțul apostolic amintește, că episcopul „grecesc” dela Blaj ar fi bine să ia contact în scris în (numele nunțului) cu părintele Aloisiu Molajoni dela București, cerându-i informațiunile necesare pentru aranjarea acestei chestiuni. Ar dori, spune, Ostini, ca în Țara Românească să se poată stabili vreun preot „grecesc” dintre supușii Impăratului, pentru ca aflându-se sub scutul Impăratului, să poată fi asi-

¹⁾ Ibid., p. 399.

²⁾ Iorga, o. c. p. 401.

³⁾ Ibid.

gurat contra dușmanilor. În ce privește calitățile acestuia, doarește ca el să fie o persoană care să se distingă prin moralitate, știință și zel, ca astfel să poată instrui nu numai pe greco-catolici, ci prin învățătură și exemplu să poată readuce la sinul unirii și pe schismatici¹⁾.

La 11 Mai 1824, primatele Rudnai transpune lui Bob scrisoarea internunțului apostolic privitor la trimiterea misionarului, rugându-l totodată să se pună în conțelegere cu vicariul apostolic din București, și chibzuind lucrurile să dea mână de ajutor pentru ajutorarea greco-catolicilor din Valachia.

Episcopul Bob răspunde lui Rudnai, cu data de 30 Mai 1824. Face istoricul corespondenței avută cu Ercolani până ce s'a ajuns la asigurarea mijloacelor de subsistență pentru misionarul ce urma să fie trimis. Expune apoi apostolatul făcut de Grigorie Maior în Țara Românească, succesele lui și piedecile ce i s'au pus în cale și cari l-au determinat să se întoarcă în Ardeal.

În continuare, Bob adăuga că dacă se va putea obține congrua de 200 floreni la an, care fusese odată deja asemnată, se va găsi și bărbatul care să aducă roadele dorite în via Domnului. Firește însă, că va trebui să fie apărat din partea Agenției contra furiei experiate de antecesorul său.

De încheiere roagă pe Primate să comunice acestea internunțului apostolic, și dacă va afla de bine și Impăratului, deoarece numai dela pietatea acestuia se poate spera, „ca să se deschidă drumul adevărului catolic în acele părți, sau cel puțin să fie reținuți dela defecțiune catolicii cari petrec acolo sub protecțiunea Casei de Austria“²⁾.

La 3 Septembrie 1824 agentul Fleischhagl era informat despre cererea nunțului privitor la trimiterea unui preot unit în Țara Românească.

El raporta, în 18 Sept. același an, spunând că, nu poate admite că ar fi în țară (Ț. R.) o populație de 20.000 de emigranți uniți din Ardeal. Dintre emigranții de pe timpul foametei, cei mai mulți s'au întors în 1821. Pe alții i-a determinat să se

¹⁾ „Qui doctrina et exemplo posset etiam schismaticos ad unitatis sinum revocare“.

²⁾ În expresiunea „.. via catholicae veritati in iis partibus aperitur.“ se manifestă o tendință mascetă de proselitism religios și pentru această tendință se va fi manifestat teama și ura preoțimei ortodoxe față de misionarul unit.

reîntoarce agenția, prin aceea că le-a retras protecția și i-a expus astfel la plata birurilor. Cei mai mulți dintre cei rămași sunt greco-orientali sau trecuți la Biserica Răsăritului în cecece privește practicile religioase. Agentul crede că n'ar fi de mare folos trimiterea misionarului unit, pentru că activitatea i s'ar mărgini la locurile privilegiate pentru catolici. Protecția e asigurată prin tratate negustorilor și păstorilor, nu emigranților stabiliți, cari, cei mai mulți sunt dezertori. Fleischhagl mai adaugă că cecece se poate cu folos oriunde, e imposibil aici, unde capii bisericii întrunesc în sine neștiința crasă cu fanatismul cel mai revoltător ¹⁾. Dacă preotul, trebuie totuși trimis, să stea în liniște la București, sau, mai bine, la Cioplea, și să slujească numai acolo. Agentul crede că Molajoni judecă probabil tot astfel ²⁾.

Deși agentul în raportul său nu prea vedea mult folos în trimiterea misionarului greco-catolic, care i-ar fi dat numai de lucru și l-ar fi stânjenit în opera sa de retrimiteri la țara de baștina a emigranților calificați „dezertori“, totuși se urmără tratativele privitor la aranjarea chestiunii subvenționării, pentru un nou misionar ce avea să se trimită în Țara Românească.

La 21 Decembrie 1824, Consiliul Regesc Locotenențial ungar din Buda comunica guvernului din Cluj, că împăratul Francisc, mișcat de rugămințile internunțiului apostolic, a acordat pentru întreținerea unui preot unit din regatul Ungariei — cu misiunea de a păstori pe greco-catolicii din Valachia, — suma de 100 fl. (monetă convențională) și că preotul care pe lângă această sumă va mai avea de primit un salariu anual de 100 de scuzi romani, va trebui să fie nu numai de o cultură și moralitate deosebită, ci va trebui să aibă și prudența și discrețiunea necesară în acele părți. Mai departe — spune această scrisoare, — preotul ce se va trimite n'are să pribegască prin Țara Românească, ci să aibă reședință statornică, fie la București, fie în satul învecinat Cioplea (locuit de greco-catolici) și că are să se conformeze întru toate instrucțiunilor ce i se vor

¹⁾ „... Wo die Vorsteher der Kirche rohe Unwissenheit mit dem empörendsten Fanatismus verbinden“. Iorga, o. c., p. 402-404.

²⁾ Ibid.

da din partea agentului cesaro-regesc din Valachia, care cunoaște foarte bine împrejurările de acolo ¹⁾.

Cuprinsul acestei rezoluții se comunica guvernului din Cluj, cu recercarea, de a fi adusă la cunoștința episcopului de Făgăraș (Bob) și cu îndrumarea, ca la cazul când ar afla o persoană potrivită pentru postul de misionar, să trimită acolo numai decât informațiunile necesare despre el, pentru a fi înaintate Impăratului ²⁾.

În numele guvernului transilvănean, baronul Jósika comunică la 21 Februarie 1825 episcopului Ioan Bob această rezoluțiune, cu mențiunea de a i se trimite cât mai urgent informațiunea cerută, pentru a o putea înainta Consiliului Locotenențial.

*

Episcopul Bob nu a întârziat să satisfacă dorința exprimată de Consiliului Locotenențial regesc prin guvernul din Cluj. În 9 Aprilie 1825, el încunoștința guvernul despre faptul că — cerând și sfatul canonicilor — a ajuns la convingerea, că persoana cea mai potrivită pentru îndeplinirea funcțiunii de misionar în Țara Românească, ar fi un călugăr din ordinul basilitan dela Blaj. — Bătrânul episcop spunea apoi, că ar fi incompatibil cu scopul misiunii, să se trimită un preot căsătorit, iar trimiterea unui celibatar n'ar fi lucru consult din motivul, că în Țara Românească nu există decât preot căsătorit sau călugăr. Chiar dacă s'ar trimite un preot celibatar, acesta ar trebui să fie un bărbat, despre a cărui viață exemplară episcopul să fi avut prilejul de a se convinge prin o experiență îndelungată.

Dar cei cari întrunesc această condiție — continuă Bob, — nu prea sunt încântați să ia asupra lor sarcina de misionar, iar a trimite pe cineva în silă, nu face. — De aceea propune guvernului pe călugărul basilitan *Beniamin Todor*. — Acesta — continua raportul lui Bob — a terminat teologia la seminarul din Blaj, și fiind sfințit de preot la 1815, a fost

¹⁾ Această scrisoare e o copie anexată la scrisoarea No. 1634 — 1825 a guvernului din Cluj către Bob, în Arh. Mitr. Blaj, la actele anului 1825, no. 772. Pe verso e notat de Lemeni: Bucarest. Mittendus unus Presbyter idoneis qualitatis praeditus, percepta 15-a Martii.

²⁾ La Blaj, precum am menționat în nota precedentă, scrisoarea era înregistrată la 15 Martie.

trimis de cooperator la Alba-Iulia, unde așa de mult a fost îndrăgit de credincioși, încât, după moartea protopopului Tiron Dragoș, cu toții l-au cerut de urmaș al acestuia. — După ce a stat 4 ani ca paroh la Alba-Iulia, în 1821 a venit la Blaj, a intrat în ordinul basilitan și i s'a încredințat în gimnaziu conducerea clasei de „gramatică“ (cl. II). Pentru moravurile lui exemplare, precum și pentru pietatea și felul său blând de a conversa — spune episcopul Bob, — dânsul îl crede foarte indicat pentru postul de misionar — cu atât mai vârtos că Todor nu numai nu s'a dat înapoi dela primirea acestei funcțiuni, ci chiar a dorit-o, însuflețit fiind de zelul păstoririi sufletelor.

Recomandând guvernului pe călugărul Beniamin Todor, ep. Bob cere totodată ca acesta să fie luat sub protecțiunea Agenției dela București, care să-l apere contra insultelor „schismaticilor“, pentru a nu i se întâmpla și lui Beniamin Todor ceea ce s'a întâmplat înaintașului său Grigorie Maior — din partea Mitropolitului.¹⁾ În urmă cere ca salariul ce s'a fixat pentru misionar, să poată fi ridicat întreg și la timp, deoarece Maior nu primise decât cei 100 de florini, iar scuzii (100) nu i-a mai primit, din care cauză — lipsit de mijloace — nu prea și-a putut îndeplini misiunea.

Abia după vre-o 8 luni, în 2 Ianuarie 1826,²⁾ guvernul din Cluj comunica lui Bob, că Impăratul a confirmat în postul de misionar greco-catolic în „Valachia“ — dintre mai mulți candidați — pe călugărul Beniamin Todor, propus dela Blaj. — Todor va avea să meargă la episcopul de Nicopole și conformându-se ordinelor consiliului locotenențial regesc, va trebui să între totodată în conțelegere cu agenția din București. În urmă, guvernul cerea să fie informat despre ziua plecării lui Todor, pentru a se lua dispozițiile privitoare la primirea salariului, începând cu ziua aceea.

¹⁾ Fiind vorba de insultele la adresa lui Grigorie Maior, se scriau următoarele șire, șterse ulterior: „et de quibus tum (1823) medio Exmi Dni Collegae L. B. Ignatii. Szepesi ea tenus per E. R. Aulicam Cancellariam, tum vero a. p. (1824) medio Celsissimi Principis Alexandri Rudnai uberius referendo satisfactionem petieram“. A rămas numai: „de quibus satisfactionem petieram“.

²⁾ Primită la Blaj în 14 Ianuarie 1826.

Răspunzînd la scrisoarea guvernului din Cluj, cu data de 3/15 Ianuarie 1826, Bob — prin peana secretarului său Ioan Lemeni, — făcea cunoscut, că nou numitul episcop de Nicopole, Giuseppe Molajoni, determinat de bunătatea inimii sale și de zelul său față de religia catolică, în 15 Decembrie 1825 venind dela Viena s'a abătut dela Sibiu pe la Blaj, și de aici, după ce i s'a arătat scrisoarea internunțiului apostolic privitor la asentimentul Împăratului în chestiunea prevederii lui B. Todor cu iurisdicțiune din partea sfântului scaun apostolic — pentru păstoria suflutească a greco-catolicilor din Țara Românească, a plecat în 17 Decembrie, ducând cu sine și pe noul misionar. 1)

Lui Benjamin Todor — spune mai departe rescriptul, — i-s'a dat în grijă, să se pună în conșlegere cu agenția aulică și că acum i se va aduce din nou la cunoștință lucrul acesta. Bob amintește apoi, că în 12/24 Decembrie primise o veste bună dela greco-catolicii din Țara Românească. I se aducea la cunoștință că sunt mulți cari profesază sfânta unire. Aceștia venind în sinul bisericii lor nu vor putea fi respinși. Împăratul și Maica Biserică (catolică) de altfel nu au de gând să se intrudă în mod supărăcios în chestiunile religioase ale celor din Țara Românească. — Iși exprimă speranța, că noul misionar va proceda cu toată discrețiunea și că va ține seamă de sfaturile agentului, pentru a nu păți ca înaintașul său Grigorie Maior. În urmă, roagă guvernul să intervină pentru a se ordonașța lui Benjamin Todor salariul ce-i compete, începând cu ziua plecării.

Tot cu aceeași dată, de 3/15 Ianuarie 1826, Bob comunica lui Todor cele două scrisori, una dela guvern și cealaltă dela consiliul locotenențial regesc, atrăgându-i atențiunea să se țină cu precisiune de îndrumările ce i-s'au dat. Ii amintea de cele scrise guvernului privitor la plecarea lui cu Molajoni (la 17 Dec. 1825) și că a intervenit din nou să i se plătească la timp salariul. Il sfătuiește apoi, să asculte atît de îndrumările epis-

1) În scrisoarea episcopului Lemeni, din 4/16 Oct 1833, către internunțiul apostolic din Viena, Petru Ostini, se spune, că Molajoni reîntorcându-se dela Viena pela Blaj, l-a luat cu sine și l-a dus în Valachia. (... Nicopolitanus Eppus Vienna huc rediens secum acceptit et in Valachiam deportavit. În scrisoarea lui Bob către Guvernul din Cluj, la 27 Dec. 1828 se spune: „ — Missionarius a 17-a Mensis Decembris ejusdem anni (1825)... eo se conferendo... muneri suo praefuit!“

copului Molajoni cât și de cele ale agentului austriac, și să nu întreprindă nimic fără consultarea prealabilă a acelora, deoarece s'ar putea întâmpla, ca întreprinderi făcute cu cele mai bune intențiuni, dar la timp nepotrivit, să n'aivă nici un succes. — Să se roage la Dumnezeu și să ceară darul de sus. — În urmă spune, că dacă ar ști cumcă episcopul Molajoni nu ar fi trecut peste Dunăre, în regiunile „necredincioșilor“ (Turcia), i-ar fi scris din nou, recomandându-i cauza credincioșilor uniți. Rămâne să o facă aceasta la momentul potrivit.

*

După înlăturarea lui Fortunatus Ercolani, scaunul de episcop al Nicopolei și de administrator al celor două Valachii a rămas vacant aproape 5 ani. În acest interval, funcțiunea de vicar a îndeplinit-o *Iosif (Guiseppe) Maria Molajoni*.

În primăvara anului 1825 însă, Molajoni a fost chemat la Roma, fiind numit în locul lui de vicar, părintele Steffano Monetti¹⁾.

Această schimbare însă n'a fost pe placul comunității catolice din București. La 21 Martie 1825 agentul Fleischhagl raporta deja la Viena, cumcă o delegație a comunității catolice i-a prezentat copia unei cereri către Papa, cerând încetarea vicariatului părintelui Monetti și complectarea scaunului vacant al episcopiei de Nicopole. Cel dorit era fostul vicar Molajoni, care, după cum spune raportul, în cursul păstoririi sale reușise să se facă stimat și iubit nu numai de catolici, ci de toți locuitorii Valachiei — în primul rând de cei ai capitalei, — apoi de către autoritățile țării și chiar și de principele domnitor (Grigorie Dimitrie Ghica 1822—1828). — Molajoni ca vicar a făcut mai mult decât oricare dintre episcopii de mai înainte, a făcut să fie posibil ceea ce părea imposibil, anume a menținut buna înțelegere dintre catolici și clerul valah, și prin aceasta a putut câștiga o mulțime de avantaje.

Agentul își declină răspunderea pentru cazul când ar fi numit episcop o persoană nedeprinsă cu situația, deoarece prin aceasta s'ar produce o totală destrămare a misiunii bulgare. Fleischhagl adaugă, că noul vicar, Padre Steffano Monetti, pe lângă tot caracterul său blând și pe lângă toată bunăvoința de

¹⁾ Iorga, o. c., p. 405.

care e însuflețit, nu ar putea învinge greutățile ce le întâmpină în această țară — lui total necunoscută, — dacă nu i-ar sta încontinuu într'ajutor cu vorba și fapta; dar că în chestiunile spirituale și în cele privitoare la Bulgaria, unde episcopul trebuie să acționeze dela sine, nu-i poate ajuta. Agentul trage concluzia, că singurul indicat pentru postul de episcop de Nicopole și de administrator al Valachiei, este părintele Molajoni ¹⁾.

Intervenția credincioșilor catolici dela București, susținuți cu stăruință de agentul Fleischhagl și-a avut rezultatul dorit. Molajoni a fost numit episcop de Nicopole și administrator apostolic al Valachiei. În 8 Octomvrie 1825, papa Leo XII scria principelui dnmnitor Grigorie Ghica o scrisoare, în care își exprima bucuria pentru salutările ce acesta îi trimisese prin Molajoni, precum și pentru bunele simțăminte și protecția acordată catolicilor aflători în Țara Românească. Roagă pe principele Ghica să ocrotească și pe mai departe pe catolicii aflători în Țara Românească și îi recomandă în deosebită atențiune pe distinsul episcop de Nicopole, care se reîntoarce acolo ²⁾.

Din scrisorile lui Bob către guvernul din Cluj, din 15 Ianuarie 1826 și 26 Decemvrie 1828, precum și din cea a lui Lemeni către internunțiuil apostolic din Viena, Petru Ostini, dela 16 Octomvrie 1833, am văzut, că *Beniamin Todor* plecase din Blaj spre Țara Românească în ziua de 17 Decemvrie 1825, în societatea noului episcop de Nicopole, Iosif-Maria Molajoni, care reîntorcându-se dela Viena s'a abătut pela Blaj, luând cu sine pe călugărul bazilitan, căruia i se dăduse atribuția de „misionar gr. cat. în Valachia“.

Nu știm cu siguranță pe unde vor fi trecut granița. Foarte probabil că se vor fi îndreptat peste Sibiu, spre Turnu-Roșu.

În 31 Decemvrie 1825, vedem însă pe agentul Fleischhagl raportând deja din București, că Monsignorul Giuseppe Molajoni a sosit la București în ziua de 2 Decemvrie ³⁾, și că a fost primit sărbătorește și cu multă însuflețire din partea întregii comunități catolice.

¹⁾ Iorga, o. c., p. 405.

²⁾ Iorga, o. c., p. 406.

³⁾ Data nu poate fi exactă, din moment ce dela Blaj au plecat la 17 Decemvrie.

Raportul spune, apoi, că distinsul prelat a tras la claustrul franciscan de acolo, iar de aici s'a dus în biserică, dând binecuvântare mulțimii care-l aștepta adunată. Fleischhagl l-a prezentat după aceea Prințului, căruia Molajoni i-a înmănat scrisoarea adusă dela papa Leo XII. Agentul remarcă tonul măgulitor al scrisorii. — Primirea la Domnitorul — care-l cunoștea și prețuia pe Molajoni de mai înainte, — a fost dintre cele mai cordiale, promițând noului episcop că nu va scăpa nici un prilej pentru a-i veni într'ajutor. — O primire plină de bunăvoință au avut și din partea Mitropolitului (Grigorie din Căldărușani — 1823—1829)¹⁾.

În raportul său din (Buc.) 28 Ianuarie 1826, Fleischhagl (după rezumatul dlui Iorga) „amintește de răspunsul ce a dat în 1824 în privința preotului unit. Ar fi mai greu să se capete permisia Domnului pentru aceasta decât clădirea unei biserici din piatră la Cioplea și tolerarea în București a episcopului; ar protesta clerul pământean. Dar Molajoni are în suita sa „einen griechisch-unirten Priester namens Basilius Benjaminus Todor, welcher zu Vermeidung jedes Aufsehens den Titel eines bischöflichen Sekretairs führt“. E trimis la Ciople pentru a servi și a scrie în listă pe uniți. Preotul din Dudești îi cere autorizarea Mitropolitului; Todor n'o are și i se face amenințarea că, persistând, se vor dărâma casele uniților. Lui Molajoni, care se plângea i-a recomandat (agentul) să cheme pe Todor la București; ceea ce se și face. Cere ordine“²⁾.

Acest raport a lui Fleischhagl, dl M. Th. Carada îl întregește cu informațiunea, că „Din scriptele parohiei catolice dela Cioplea, se vede că mai mulți ani Fodor (recte Todor) a săvârșit liturghia după legea românească, în biserică de acolo“³⁾.

*

Trei sferturi de an nu mai avem informațiuni despre misionarul greco-catolic.

În 17—29 Octomvrie 1826 episcopul Bob comunică lui Benjamin Todor, în copie, ordinul Consiliului Locotenențial

¹⁾ Deși în raportul său din Buc., dela 3 Mai 1827, Fleischhagl spune despre Mitropolit, că e „in Höchsten Grad fanatisch und gehässig“. Iorga, o. c. p. 410.

²⁾ Iorga, o. c., p. 407.

³⁾ O. c., p. 136.

transmis prin guvernul din Cluj, privitor la achitarea salariului său. — În scrisoarea alăturată (tot concept scris de Lemeni) se imploră binecuvântările cerești, pentru ca nizuințele lui Todor să aducă roade bogate în via Domnului. De încheiere, episcopul din Blaj trimite salutări lui Molajoni, și recomandă protecțiunii divine pe episcop și pe misionar, precum și pe toți aceia, cari păstoresc turma sfântă, așezată printre lupii hrăpitori.

Cu data de 5—17 Decemvrie 1826, vedem pe episcopul dela Blaj răspunzînd la scrisoarea din 15 Noemvrie (1826) a agentului Fleischhaki, care cerea să se trimită lui Beniamin Todor odăjdiile necesare pentru cult, ca nu cumva, pe când unirea sporește, din cauza lipsei acestor odăjdii să fie spre jignirea altora. — Bob se scuză, că din cauza vrăstei și a sănătății n'a putut întreține corespondență cu Beniamin Todor, dar spune, că i-s'a comunicat din partea canonicului a latere: Ioan Lemeni, despre zelul ce-l depune misionarul trimis dela Blaj, pentru adunarea la ocolul bisericii catolice a oițelor rătăcite și despre frumoasele rezultate obținute. Exprimă mulțumite lui Fleischhaki pentru concursul dat întru aducerea în îndeplinire a acestei misiuni.

Misionarul a stăruit — spune bătrânul episcop, — să fie provăzut și cu odăjdii, și dacă s'ar putea să i se zidească o biserică proprie, pentru a putea să-și îndeplinească cu atât mai ușor misiunea. — Această cerere a lui Todor o susținuse și Molajoni. — Bob spune, că din partea sa, dacă ar fi avut chip și modru, ar fi satisfăcut această cerere, dar că n'a putut-o face, din motivele pe cari le-a înșirat în scrisoarea sa trimisă lui Molajoni, și adăugă, că nici nu vede altă posibilitate decât ca prin mijlocirea sa (a lui Fleischhaki) să se intervină la Împăratul, — care prin zelul său apostolic, s'a îngrijit de mântuirea sufletelor greco-catolice aflătoare în Țara Românească și de întreținerea misionarului, pentru a se face prin Viena, ceea ce nu poate face Blajul.

În urmă, recomandă bunăvoinței lui cunoscute atât pe Beniamin Todor, cât și turma risipită prin Țara Românească, exprimându-și totodată dorința ca el (agentul) să exopereze dela Împăratul cele de lipsă în legătură cu misiunea lui Todor.

De aici încolo informațiunile despre Beniamin Todor devin din ce în ce mai rari. La ultima zi a anului 1826 (recte

11 Ianuarie 1827) aflăm indus în Protocolul presidial al episcopiei dela Blaj, scurta mențiune: „Bukarest. Subsidium petitur“. Nu s'a dat însă — cel puțin în protocol nu, — nici o rezoluțiune acestei cereri de ajutor bănesc, venită din partea lui Todor.

Probabil și misiunea lui Todor va fi întâmpinat piedeci din partea bisericii ortodoxe, mai ales că nici patronul său, episcopul de Nicopole, nu mai era bine văzut.

Intr'un raport a lui Fleischhagl, din 3 Maiu 1827, se spune, că mitropolitul Grigorie, care e „fanatic la gradul superlativ și plin de ură“, a pus la cale pe boieri, să compună o anaforauă către prințul domnitor Ghica, în care să arate primejdiile cari vor amenința biserica românească în cazul că episcopul de Nicopole va fi tolerat să-și aibă și pe mai departe reședința la București sau la Cioplea. Ei cer ca Molajoni să fie îndrumat să treacă în dieceza sa — peste Dunăre ¹⁾.

În vara anului 1828, Molajoni cerea lui Bob, să-i sprijinească unele rugăminți ale sale, în legătură cu Benjamin Todor.

Se pare anume că, Todor sătul de șicanările ce i se vor fi făcut și lui din partea bisericii ortodoxe, își va fi exprimat dorința față de Molajoni, să se reîntoarcă în Ardeal, cu atât mai vârtos, că ocupația rusească îi făcea situația și mai imposibilă.

Bob însă a pus deocamdată scrisoarea lui Molajoni ad acta, așteptând să înceteze viforul războiului, pentru a o relua atunci.

Dr. Coriolan Suciu

¹⁾ Iorga, o. c., p. 410 - 411.

Supplex libellus Eppi. I. Babb de novo porrectus Suae Maiestati de 29 Novembris 1806

Dum observarem undecim Patres Religiosi ordinis S. Bassilii M. tam ad docendam in litteris iuventutem, quod praecipuum est Foundationis principium, quam vero ad assistendum Eppo. in tam ampla Dioecesi pus quam 1100 Parochias numerante, plane insufficientes esse, etiam si numero pleno essent, quamvis modo tantum tres ita provectae aetatis supervivant, ut iunior 64 et amplius annos numeret, et ex alia parte viderem Clerum Secularem semota omni spe ulterioris promotionis, et meritorum remunerationis, aut se negligere, aut plane neque perficere contendere, quod toti clero et animarum saluti praeiudiciosum et noxium esse, certum et indubium est; a principio mei Eppatus mihi concreditus fidelibus consulturus, subtractis etiam competentibus expensis, statim ad normam Dioecesium Graeco-Catholicarum Muncat-siensis et M. Varadinensis in Hungaria Capitulum formale ex septem individuis ex proprio fundare ita ut Patres Religiosi, dum etiam in statu suo sufficienti numero essent, docendae iuventuti, prout alibi etiam Religiosi, insisterent, modo enim illorum defectum Sacerdotibus e Clero seculari supplere cogor; Canonici vero ab aliis laboribus liberi in cura Dioecesis Eppo. omnimode assisterent cuius intuitu penes pleniora adhuc momenta anno 1803 supplex de genu oraveram Vestram Maiestatem Ssman, quo clementer dignaretur talis Capituli erectionem confirmare, prout etiam dignata est medio B. Decreti Regii de 3 Martii a. c. Nr. 292 clementer annuere, ac una etiam mihi intimandum demandare, ut non minus Clero in cura animarum existenti providere satagam, praelaudatum B. Decretum Regium venerabundus, et Clero meo ad vitae dies provisurus pro posse etiam providi, ut praeter

quam fundaveram Studentes Claudiopoli in convictu Nobilium, Seminario Claudiopolitano, M. Vasarhelinensi et A. Carolinensi Nr. 26 Matti Vrae Ssma per fidele Mattis Vrae Regium Gubernium anno 1803 Nro. aulico 722 representatos, et benignissime acceptatos in Cleri mei dotationem ad publicum Cassae debitorum. et Religionis pariter curae fidelis Mattis Vrae Regio Gubernio concreditum in Trania Fundum hucusque 301200 R. fl. intulerim, ex cuius annuo Interusurio in 16579 R. fl. 43 $\frac{1}{2}$ xr. consistenti septem millia duntaxat Capitulo applicentur, et individua Capitularia nominatim cum meritis prout iubebar, pro clementi confirmatione proponere sustinui.

Hinc Matti Vrae Ssmae denuo de genu supplico, quo et amplissima haec mea Dioecensis, et ipsemet iam aetate Septuagenarius totum proventum meum in bonum et emolumentum Religionis Catholicae convertens clementiam Regiam quantocius experiamur, dignetur clementer individua in ductu praeaudati B. Decreti Regii de 3 Martii anii labentis Nr. 292 confirmare, praeposito, Lectori, Cantori et Custodi sua modalitate collationales Regias imo sine erigendi Capituli sub Titulo ad Ssmam Trinitatem formale Diploma exediri et extradari curare, reliquos autem tres canonicos pro nunc ratihabere, in futurum autem voto Eppi et Capituli substituendos clementer admittere dignetur, hocque eo magis et ocyus quod ut primum illud effective erectum fuerit ex supermanenti interusurio pro circumstantiis locorum, et necessitate Parochorum velim et summe desiderem.

Note explicative:

Împăratul Iosif II la 1781 dispuse ca averile mănăstirilor să fie date episcopilor să le administreze, călugării să fie excluși dela conducerea bisericii și în mănăstiri să nu se mai primească nimenea înainte de vârsta de 28 ani (J. Marx, Man. de Ist. ecel. Fireze 1912).

În urma acelor dispoziții, călugării din Blaj începură a se imputina, așa încât la 1806 mai erau numai trei bătrâni, cari nu mai erau în stare nici a mai propune în școale. (călugării erau și profesori) nici a mai ajuta pe episcop în vizitații canonice și întru administrarea vastei dieceze de peste 1100 parochii.

Pela 1803 episcopul Bob ceru dela împărat să-i aproape înființarea unui Capitul din 7 preoți celbi cu cultură teologică și filosofică superioară. Epistola de mai sus este una din mulțimea de epistole scrise în acest scop. (Vezi: Acta occasione erectionis, dotationis, confirmationis et introductionis formalis Capituli Balasfalvensis, la pār. Iacob Popa prepozitul Capitulului).

(Traducere:)

Cartea de cerere a episcopului Ioan Bob din nou prezentată Maiestății Sale la 29 Noiembrie 1806

Cei 11 călugări Basiliiani dela Blaj, conform scopului acestei fundații împărătești (domeniul Blajului), aveau datorința să instruiască tinerimea școlară precum și să asiste pe episcop întru îndeplinirea oficiului lui în această vastă dieceză cu peste 1100 de parohii. Observ însă că chiar și dacă numărul lor ar fi complet, n'ar fi de ajuns. Numărul lor însă nu e complet, ci dintre ei mai supraviețuiesc numai trei, dintre cari cel mai tânăr e trecut de 64 de ani.

De altă parte văzând cum clerul mirean, știindu-și curmată orice cale de avansare ierarhică sau de promovare și de răsplătire a meritelor, sau își neglijează slujba, sau nici nu se silește a se desăvârși mai mult — ceeace fără îndoială, este numai în paguba și în prejudiciul prosperării sufletești, — încă dela începutul păstoririi mele, pentru a-mi povățui turma încredințată grijii mele, m'am gândit să înființez din propria mea avere un Capitul din 7 preoți de mir celibi, după norma celui dela Muncaciu și dela Oradea mare, așa încât părinții călugări, chiar și dacă ar fi în număr suficient, să se îngrijască numai de educarea tinerimii, precum fac călugării și în alte locuri, și numai în caz de lipsă să fiu silit a-i suplini cu preoți mireni.

Canonicii — liberi de orice afaceri de altă natură, să ajute întru toate episcopului întru administrarea diecezei.

În vederea acestui scop, încă dela 1803 am început să mă rog de Maiestatea Voastră să binevoiască a aproba și a întări înființarea acestui Capitul, precum prin înaltul decret împărătesc Nr 293 din 3 Martie a. c. a și binevoit a consinți încredințându-mi tot odată ca, nu mai puțin să mă silesc a-mi mulțumi clerul din pastorație (cura animarum).

De cler încă mă voi îngriji, precum m'am mai și îngrijit, căci afară de fundațiile pe cari le-am făcut pentru studenții din conventul nobililor din Cluj, și din seminariile din Cluj, Târgu-Murăș și Alba Iulia, cari cărți fundamentale credinciosul guvern al Maiestății Voastre a binevoit a Vi le prezenta sub Nr. 26 și sub Nr. aulic 722 din 1803, apoi dotarea clerului meu la Cassa debitului public. De religione încă m'am îngrijit, încredințând credinciosului guvern din Transilvania spre păstrare un fond, până

acum de 301.200 Floreni Renezi, din ale cărui interese anuale, cari dau suma de 16.579 Floreni și 43 și $\frac{1}{2}$ cruceri, numai 7000 sunt destinate Capitlului, ai cărui membrii — după cum mi s'a poruncit, — i-am prezentat cu numele și cu meritele lor spre binevoitoarea confirmare.

Acum din nou mă rog de Măiestatea Voastră ca în tenorul amintitului decret împărătesc dela 3 Martie a. c. să ne facă a simți bunătatea împărătească, — atât această vastă dieceză a mea, cât și eu care am deja 70 de ani și care tot ayutul meu îl voi folosi spre binele și folosul religiei catolice, — întărind pe acei bărbați, iar canonicilor: Prepozit, Lector, Cantor și Custode, dându-le colaționale, împărătești și trimițându-le chiar și fără diploma pentru înființarea formală a Capitlului. Pe ceialalți trei canonici, Vă rog să-i aprobați deocamdată, dar pe viitor să binevoiți a permite ca să fie aleși de episcop și de Capitlu. Cu cât Capitlul va fi înființat și întărit mai curând, cu atât din interesele cari trec peste 7000 Floreni Renezi voesc și doresc să ajut altora, după împrejurările locului și după trebuințele preoșilor.

(parantezele sunt ale traducătorului).

Dr. N. Lupu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CRONICA

Note asupra dictaturii.

Răbojul vremii încrestează două noi tentative de dictatură: încercarea loc.-col. V. Precup, la noi în România, și instaurarea regimului militar în Bulgaria. Amăgiți de vraja puterii, încrezători în propriile lor forțe și socotind intervenția lor necesară, cerută de imperativul momentului istoric, V. Precup și tovarășii lui erau gata să treacă dela intenție la fapte, dacă acelaș nex de împrejurări, socotit de ei favorabil, n'ar fi lucrat împotriva lor. Descoperiți, au tras toate consecințele riscantului lor plan de acțiune. — În Bulgaria, protagoniștii dictaturii, mai norocoși, au reușit să-și realizeze intenția și, deocamdată, sânt stăpânii situației.

Nu trebuie să se vadă însă aici, în tentativa lui V. Precup și fapta bulgară, acțiuni izolate și accidentale, fără un substrat mai adânc în vieața societăților respective. Ele se leagă, cu rădăcini trainice, de sufletul națiunilor în chestiune și isvoresc din dorința, unanim simțită în ambele țări, a unei reorganizări

și cimentări a vieții sociale și de stat pe o nouă temelie. Se dă lupta pentru cucerirea unei noi ordine în stat și a unui nou echilibru social, cel actual, în plină desagregare, vișios și deficitar, necorespunzând vremurilor și aspirațiilor colective.

Bulgarii au ajuns la un final. La noi, lupta încă persistă. Acțiunea V. Precup este un simptom. Lumea românească, sătulă de arivism, superficialitate, pseudo-democrație, corupție și nesiguranță, vrea o așezare nouă a lucrurilor în locul instabilității și nesiguranței, dorește alcătuirii definitive, cu rosturi temeinice, cari să garanteze siguranța și acțiunile cetățenilor. Precis, nu se știe ce anume se plămădește. Sântem în plin proces de gestație. Adastă-m ca clocotul interior să se cristalizeze și să ia formă, deci, un final.

*

Incercările dictatoriale, sânt sortite eșecului. Chiar reușită lovitura, forma de guvernământ instalată, soarta lor nu este mai bună. Regimul are puține șanse de durată. Pentru că dictatura este o măsură la care se face apel în momente extreme, când aparatul de stat funcționează anormal și a alunecat pe panta descompunerii. Se întronează, deci, în situații excepționale, când se cer măsuri grabnice spre a opri disoluția vieții de stat și când alte formule politice, mai pașnice și mai puțin riguroase, sânt imposibile. — Romanii o proclamau în momente de primejdie colectivă când nevoia unei voințe care să ordone și să coordoneze toate aforturile poporului se simțea mai mult dar și atunci, ca măsură de prevedere, fixau durata ei, încât aveau siguranța și libertățile cetățenești garantate. Dictatorul, ales pe un timp limitat, era stăpân absolut; voința lui era lege; trebuia însă să dea socoteală de faptele lui după expirarea termenului. Și de aceea mândria oricărui dictator, măgulit de încrederea ce i-a acordat poporul, era să fie la înălțimea chemării. — Alte state mai noi cari au făcut apel la dictatură (Spania, Serbia) au fost în situații excepționale. Vieața statului era amenințată și atunci a venit corectivul extrem cu opreliștea lui severă și disperată. Au trecut însă și ele repede, aceste state, la o formă nouă de guvernământ, o dictatură permanentă fiind imposibilă. Căci dictatura, ca măsură radicală, se leagă de o serie de măsuri interne tot așa de radicale, simțite de cetățeni și neaprobate

de ei. Regimul dictatorial suprimă libertățile cetățenești, libertatea presei și a individului. Colectivul primează în detrimentul individualului, autoritatea statului peste voința individului. Și atunci e normal ca indivizii să fie potriviți formulei dictatoriale. Nu o doresc și nu o caută, fiindcă suprimă complet libertatea și autonomia individului. Deaceia țările cari au întronat-o, sau s'au prăbușit (Spania) sau au revenit repede la normal (Serbia).

Sânt însă și state unde dictatura s'a permanentizat; a trecut din faza experiențelor în cea a realizărilor: Italia, Turcia, Germania.

Și în aceste țări, ca ori unde apare regimul excepțional, dictatura a fost cerută de momentul istoric. Descompunerea vieții sociale și de stat, a familiei și a moralei, sub influența marxismului și francmasoneriei, pericolul unei înăbușiri în fașe a statelor naționale abia ivite, deci panta de disoluție pe care au alunecat statele după războiu, a determinat reacțiunea. Iar reacțiunea, fulgerătoare și violentând, ca orice formulă revoluționară, a venit, sprijinită pe ideea de rasă și națiune. Formulă lansată de câțiva, cei puțini, a câștigat sufletul colectiv, masele s'au lăsat antrenate, iar regimul autoritar și antidemocratic a fost înscăunat. Odată înscăunat, s'a impus cu tărie și s'a consolidat.

Secretul reușitei și permanentizării dictaturii în Italia, Turcia și Germania rezidă în disciplina făcută de actualii dictatori poporului din aceste țări înainte de instaurarea formei de guvernământ.

Protagoniștii ordinei noi de lucruri, deveniți apoi realizatorii ei, au procedat sistematic la educarea maselor, adecă la pregătirea lor pentru noua formulă socială și politică. Sufletului sceptic, neîncrezător și anarhic al cetățenilor le-a insuflat curajul acțiunii și încrederea în ei înșiși; au obișnuit pe cetățeni cu sfortărea și munca, îndrăsneala și dorul de viață; *au făcut, adecă, să apară o nouă disciplină de viață și un nou suflet* care își revendica dreptul la existență.

Ca instrument de guvernare și propagandă — după maniera partidelor politice — și-au creat și ei un organism disciplinat militărește, subordonat voinței lor, gata de acțiune și

jertfă, cu care au luptat pentru dobândirea puterii. N'au neglijat însă latura cea mai importantă a reușitei lor: să câștige încrederea și asentimentul celor cari vor fi guvernați, al cetățenilor, deși sprijiniți pe forță, puteau *cuceri* postul de comandă în stat. N'au neglijat-o pentrucă, dictatorii, își dădeau seamă că ordinea preconizată, dacă nu se bucură de simpatia și încrederea maselor, chiar dacă reușește să fie înscăunată, este condamnată prăbușirii. Deaceea s'au străduit să aibă masele de partea lor. Și atunci când spiritele erau pregătite, doriau ordinea nouă, ea s'a săvârșit. Dar fiindcă reformele ce se fac în cadrul noului regim au avut aprioric adeziunea cetățenilor, ei nu protestează când regimul este prea sever. Ei, cetățenii, au dorit noua ordine de lucruri, au consimțit și lucrat la realizarea ei, ca una care corespundea cea mai bine aspirațiilor lor, prin urmare o aprobă și o ascultă nu caută să o înlăture.

Altul este procedeul dictaturilor militare sau de altă natură (a nobililor), procedeu care poartă în el sâmburele falimentului inevitabil.

Peste organismul de stat în plin proces de descompunere se suprapune un alt organism, *împotriva voinței cetățenilor*: armata sau nobilii, cari, prin forță și teroare, caută să stăvilească declinul, fixând un echilibru statului. Pentru un moment, desigur, desagregarea este oprită în mers și un aparent punct stabil se ivește. Cetățenii, intimidați de severitatea regimului, se supun. Stabilitatea și ordinea nu durează însă mult căci vieața nu se lasă oprită în drumul ei. Nemulțumirile se acumulează, cresc, și termină prin a izbucni. Izbucnirea este violentă iar regimul dictatorial, impus cetățenilor fără voia și consimțământul lor, ca ceva strein sufletului lor, este înlăturat iar vieața își urmează cursul. Spania furnizează un eclatant exemplu

Deci, taina succesului sau germenul eșecului regimului dictatorial rezidă în maniera după care se dobândește puterea. *Eșecul dictaturii impuse de sus în jos*, dela un organism oarecare din stat la marea masă a populației, peste voia populației, este inevitabil; *dictatura de jos în sus*, isvorită din sânul maselor, dorită și realizată cu asentimentul lor, are șanse de stabilitate și consolidare.

Șansele duratei și consolidării regimului dictatorial impus de jos în sus cresc și mai mult prin capacitatea de adaptabilitate ce o are acest regim. Dictatura pornită de jos în sus, sprijinită pe ideea de rasă (națiune) este o formă de guvernământ în plină evoluție, nu incremenită în anumite cadre de nedepășit. Născută la un moment dat, se impune și remediază răul însă nu rămâne veșnic la aceleași metode. Ea ține pas cu vremea. Revizuieste metodele, le pune în concordanță cu împrejurările, deoarece viața națională și de stat este în plin proces de creștere și creație iar pentru împrejurări noi, nu se poate opera cu metode vechi. Se schimbă timpurile și oamenii, e normal să se revizuiască și mijloacele. Naționalismul integral și dictatura rasistă cunoaște acest lucru și i se conformează.

Dictatura de sus în jos nu posedă acest caracter de adaptabilitate. Ea se anchilozează în forme permanente, obtuze, operează cu mijloace stereotipe, severe și brutale, de aceea poporul este ostil; nu o dorește și luptă să scape de ea. Și aici este punctul vulnerabil de declin, al ei.

*

Prin urmare, singurele forme dictatoriale cu șanse de reușită și permanentizare sânt cele rassistice, sprijinite pe ideea de națiune, pe încrederea și consimțământul masselor, și capabile de adaptare, adică să țină pas cu vremea, revizuiindu-și continuu metodele, pentru a fi pururi noi. Cele de sus în jos, sânt destinate inevitabil falimentului. De aceea, tentativa V. Precup rămâne — și, reușită, ar fi rămas — o încercare, chiar dacă sufletul românesc dorește o schimbare a vieții sociale și de stat. Căci nu dictatura de sus în jos este formula salvatoare pentru noi. Iar cât privește proaspătul regim militar din Bulgaria, el nu va avea o soartă mai bună. Din fașe e sortit prăbușirii. Ca orice regim cocoțat la putere peste voia și consimțământul majorității.

Ion Covrig-Nonea

Liviu Rebreanu: Jar ¹⁾.

Intrat în conștiința publicului și consacrat de critica literară (și Academia Română) prin romanul *Ion*, Liviu Rebreanu a rămas exponentul cel mai viguros și mai pătrunzător al vieții care colcăe în sufletul primitiv și neșlefuit dar robust al țaranului nostru, prezentat pân' atunci mai mult în laturea lui idilică și în aspecte sufletești de suprafață. De aceea romane ca: *Pădurea Spânzuraților*, incontestabil superior din p. de v. al unității acțiunii, *Adam și Eva* interesant prin concepția ce-istă la bază, *Ciuleandra* caz curios de psihologie patologică, au rămas în umbră, L. R. stăruind să fie zugravul maiestru al conflictelor psihologice țărănești. *Răscoala* numai, după *Ion*, se ține încheștat de numele autorului, în el regăsind aceeași viață înăspriată de iubire și ură a țaranului român din cauza pământului, cu care se simte înfrățit. *Jar*, romanul din urmă, ar avea soarta celor dintre *Ion* și *Răscoala*, să fie dat în oarecare măsură uitării.

Acțiunea se desfășoară la București, în cadrul restrâns și'n extindere și'n adâncime, al unei familii de funcționar, oameni cu apucături profund burgheze, preocupați numai de grijele casnice și îngrijorați de soarta zilei de mâne. Am determinat configurația sufletească a bătrânilor; copiii lor, un băiat, Mircea și o fată Liana, sunt de altă factură sufletească, în pas cu vremea, tineri emancipați, cari privesc cu dispreț sau surâd cu superioară indulgență la neroziile mucegăite ale părinților.

Personagiul principal, Liana, în jurul căreia se învâрте toată acțiunea, se îndrăgostește de un ofițer, loco-

¹⁾ București, „Adevărul“ 1934.

tenent Victor Dandu, care odată o acostează pe stradă și apoi se învîtă singur la o sindrofie aranjată de ziua ei. Dragostea ce i se furișează în suflet pe nesimțite, o încleștează tot mai violent, până când îi întunecă cu desăvârșire rațiunea. Intregul roman se reduce la procesul acestei iubiri, care urmează un drum relativ accidentat și cu divagații, dar în ascensiune continuă spre un vârf la margine de abis.

Acțiunea prin urmare este în formele ei aparente, cât se poate de simplă. Și întinderea în timp este destul de limitată. Treisprezece luni. Timp suficient însă pentru ca un sentiment să încolțească în suflet, să se transforme în pasiune și să nimicească. Exact ceea ce urmărește autorul să ne înfățișeze.

Roman deci eminent psihologic, interesul se impune să-l căutăm în complicațiile sufletești ale eroinei, de care autorul se folosește ca să arate puterea pe care o exercită dragostea asupra sufletelor omenești. Astfel concepția ce stă la temelia romanului este, nu descifrarea sbaterilor sufletești într'o ființă vie, cu accentuarea trăsăturilor caracteristice, ci prezentarea formelor generale ale unui sentiment în diferitele lui faze. De aici decurg și calitățile și insuficiențele lui. Nu vom găsi în el clocotul vieții adevărate, ca'n romanele rusești de adâncă și tulburătoare penetrație psihologică, dar forme de trăire cari sunt comune tuturor veacurilor și tuturor indivizilor. Inșușiri cari îl fac mai puțin captivant, însă îl feresc de demodare.

Implică însă o astfel de creație un spirit de ageră analiză sufletească, unit cu unul de veridică inducție și de puternică asimilație sintetică. În *Ion* și *Răscoala*, L. R. a reușit să desprindă din angrenajul psihologic al vieții țărănești o pasiune dominantă, iubirea de pământ, și s'o înfățișeze prin ce are ea mai caracteristic în viața personajilor, păstrând acestea în acelaș timp, timbrul realității concrete. A reușit să facă o îmbinare fericită a generalului cu individualul, creând indivizi adevărați și totuși cu trăsături sufletești reprezentative.

Procedeul este similar și în *Jar*. Autorul a voit să arate că dragostea e „o forță elementară care spală de pe fața eroinei fardul civilizației, reducând-o la o afirmare de viață primitivă aproape instinctuală“¹⁾. Am avea deci un fel de Psihologie a dragostei, a dragostei adevărate care „este o experiență unică în viața unui om“, și care „e ceva mare, puternic și frumos“, dar pentru care viața „este o piuliță în care bieteile noastre iluzii, sunt sfârțicate și măcinate“²⁾. Din această pricină primul titlu în intenția autorului a fost „Mojarul³⁾ iluziilor“. Această concepție pesimistă asupra dragostei trăite, romanul o realizează întocmai, eroina devenind sclava sentimentului, joc în mrejele lui, așa cum Ion este în oarecare măsură stăpânit de glasul pământului. Dar în *Jar* autorul nu mai reușește să imprime personagiilor suftete adevărate, vii, real încorporate, ci ele par mai mult oameni-mașină, mecanisme neînsuflețite, cari se agită după anumite resorturi tehnice. E drept că personagiile secundare sunt intenționat neglijate de autor, dar nici Liana nu are mai multă viabilitate. Și ea este păpușe, căreia voința autorului îi dictează mișcările.

Condiția și ambianța socială a eroinei, precum și pregătirea ei intelectuală, necesita o subtilă analiză psihologică, o scrutare amănunțită, a profunzimilor sufletești, spre a putea impregna zigzagurilor comportamentului ei, fluidul vieții adevărate, spre a avea aspectul verosimilității ilogicele ei atitudini sentimentale. Ori autorul procedează ca și'n romanele inspirate din mediul rural, neglijând faptul că aici nu mai are de-a face cu un material psihologic masiv, brut, aspru, ci cu unul rafinat și complex. De aceea, cu toată acceptarea concepției autorului despre dragoste, nu găsim unora dintre atitudinile eroinei suficientă motivare psihologică.

Liana, deși „visătoare, orgolioasă, ambițioasă“ (Adev. Lit.), ne apare totuși ca o fată inteligentă — „studentă emi-

¹⁾ Adevărul Literar și Artistic, anui XIII No. 792: De vorbă cu Li-viu Rebreanu.

²⁾ Ibidem.

³⁾ Piuliță.

nentă, numai bile albe“ (p. 16) — și cu o înfățișare care denotă delicateță în simțire. Figura, „de fetiță mirată și nevinovată“ iar ochii „fascinau prin culoarea lor albastră închisă cu reflexe violete, adumbriți de lungile gene blonde ca într'un cuib de aur. În privirile lor scăpăra curiozitatea inteligentă, un etern semn de întrebare, și mai ales în momentele de uitare de sine, o pîlpăire stranie, o melancolie tulburătoare ca un avertisment ascuns“ (p. 24). Dela o astfel de fată, care „avea oroare de ofițeri“ considerându-i „proști, fuduli, bătărași și goi“, (p. 38) te aștepți în modul cel mai firesc să găsească „și prost și gol și obraznic“ (p. 94) pe unul dintre ei care o acostează pe stradă și care, în prima seară când îi face cunoștință, acasă la ea, îi aruncă, pe negândite, în ureche, bătărașia: „Ascultă, fetițo, mult ai să mă chinuiești?... Eu nu pot suporta astfel de.... Spune-mi, vreau să știu, când vii la mine?“ (p. 83). Și totuși dragostea pune grabnică stăpânire pe sufletul ei. Se lasă amețită de înfățișarea fizică și de parfumul florilor pe cari el i le trimite, încât în ciuda insuficiențelor sufletești constatate, devine pradă docilă în capcana dorințelor lui. Nu vrem să spunem că sunt fapte imposibile. Vieța ne oferă destule cazuri similare, inexplicabile, absurde, când delicateții și discreției sufletești se preferă bătărașia și tupeul, de către persoane excepțional de delicate, dar schimbările sufletești ale eroinei din *Jar* se produc prea brusc și fără intervenția unor fapte care să le justifice îndeajuns. Fluctuațiile ei sufletești, dacă sunt menționate, nu sunt destul de adâncite, și de aceea legătura între diferitele atitudini nu se observă. Disprețul pe care-l manifesta pentru el este urmat imediat, dacă nu aproape însoțit, de sentimentul de simpatie. „Abia peste vreo zece zile întâmplarea îi scoase din nou în cale pe locotenentul Dandu. Răspunse acum la salutul lui cu o cochetărie provocantă, vrînd astfel să-l îndemne să se întoarcă și să între în vorbă“ (p. 94). Ea începe în urmare să-l dorească și în ciuda și a altor revolte, urmează orbiș drumul spre prăpastie.

Disecată acțiunea romanului moment cu moment, s'ar putea găsi numeroase întorsături lipsite de verosimilitate. Spațiul nu ne îngăduie să le încreștăm, amințim însă iarăși, că ele sunt mai mult urmarea lipsei de minuțioasă analiză a stărilor sufletești. Tranzițiile dela o stare la alta — de ex. dela revoltă la indulgență — par prea repezi și de aceea fără suficient motiv. Substratul sufletesc n'a fost adâncit și relevat în măsură destul de mare. Privită însă acțiunea în ansamblul ei, se găsește totuși o linie de legătură între diferitele fapte, mai ales decând Liana a fost complect subjugată de dragoste. Felul cum înțelege ea iubirea în fericirea ei fără limite, încrederea pe care o acordă cuvintelor lui cu toate aparențele contrarii și chiar dorința de a-l mai vedea și umilirea la care s'a expus după ce a fost definitiv părăsită, în lumina care se proiectează asupra întregii acțiuni, par plauzibile. Explicabilă este în disperarea ei și hotărîrea de a se căsători cu un pretendent mult mai în vârstă, precum și gestul funest prin care-și curmă zilele în ajunul logodnei. Astfel nemulțumirile cari se ivesc în suflet în decursul lecturii romanului se atenuază de impresiile cari se produc în urma contemplației sintetice a lui. Mai adaugând măiestria tehnică a creației, precum și măsura sănătoasă prin care autorul a știut să mențină la un nivel înalt narațiunea și descrierea, ferind de trivializare impresia estetică mai mult ca în oricare scriere a sa, putem socoti **Jarul** între cele mai bune cărți ale anului.

Dionis Popa

Rex

Pentru cine știe privi în jurul său și este mulțumit de cuibușorul dulce, de starea, nu tocmai strălucitoare, în care se află, mai ales dacă aceasta aduce lunar o asigurare că va putea astupa gurițele din jur cărora le este totdeauna foame; pentru acela lumea e tare mică și preocupările se reduc la politica locală. Dar pentru cine are vederea largă și un ideal de lungimea vederii sale, trebuie să mărturisim că imensa panoramă internațională nu este tocmai îmbucurătoare: Totul pare întunecat. Întrebarea: unde vom merge? se impune tuturor și pe dreptul.

Cei mai înțelepți și mai bine intenționați se trudes, își obosesc creierul ca să afle cauzele acestor mari nevoi. Unii cred că le-au aflat; discută fără a glumi; sunt mândri că au spus un cuvânt poate potrivit, că au scris ceva despre ele. Reforma astfel preconizată n'a făcut însă nici un pas înainte. Lumea, cu toate acestea, le este datoare cu câteva cuvinte de mulțumită pentru diagnosticul lor, făcut cu o bunăvoință atât de generoasă.

Nu merge! — ușor de zis — de ce? — iar ușor de zis.

Criza înainte de toate este morală. Trebuie să revenim la principiile evanghelice. Trebuie să fim catolici și catolici intransigenți.

Scurt! Așa e — zis, și bine zis! mii și mii au vorbit așa. Și apoi?.. Nimic! Criza tot mai există încă; se desfășoară mai departe, se întinde pentru că imoralitatea chiar demascată nu schimbă nimic din chestiune. Vinnovajii sunt osândiți sau prea des grațiați. Atâta trecere are toleranța! Intoleranța!? Dar n'a fost intoleranța ridiculizată de Voltaire?, dușmănită de bolnăviciosul Rousseau? (Omul e atât de bun!); n'a fost ghilotinată prin revoluția franceză? — Intoleranța!? Ne vom reîntoarce oare o sută cincizeci de ani înapoi? — ori vor fi asudați în zadar întunecoșii sociologi și filosofi germani? Au apărut oare în Franța atâți idiologi politici așa de binevoitori pentru a fi atât de curând perimați?

Cu toate acestea putem spune că intoleranța a reapărut sub forme diverse; căci toată ideologia filosofică din secolul al XVIII-lea, pusă în aplicare în secolul al XIX-lea a dat greș: Mussolini, cel mai cuminte reprezentant al intoleranței (să zicem așa), — Hitler (cea mai periculoasă, cea mai vicleană intoleranță neopăgână); Stalin (cea mai sângheroasă, cea mai grosolană, însă cea mai puțin ipocrită dintre toate intoleranțele).

E totul? — Nu! — În mediile religioase și politice se vorbește mereu de o reformă absolut necesară; dar din nefericire acei cari tac sunt, aceia cari, pe vremuri, erau acuzați de a fi intoleranți; cari azi nu mai cunosc nimic de intoleranță: catolicii. — Ei se mulțumesc aproape pretutindenea cu păstrarea pozițiilor câștigate perseverând în defensivă. În timpul acesta hoardele conduse de francmasoneria efectivă, sau de aceia cari îi sunt afiliați conștienți sau inconștienți năvălesc și asaltează cetatea.

Pontificii romani, Papa Leo XIII-lea, Pius XI-lea n'au încetat un moment de a îndemna să se ia contact cu dușmanul pentru a-l conduce la Christos Regele. Tocmai Papa actual a înființat sub titlul de „Christos Regele“ o sărbătoare în onoarea Lui pentru a întrupa în forma aceasta dorințele Bisericii.

Apelul a fost mai mult sau mai puțin ascultat. În mai multe țări unde lupta religioasă este mai aspră, a fost înființată acțiunea catolică. Belgia, mai mult decât celelalte țări, a înțeles că lupta sub formă de adunări unde se vorbește mult, cu sunet de trimbiță, a trecut; că trebuiesc scoase mâinile din buzunare, că trebuiesc suflecate mânecile și trebuie să se treacă la lucrul efectiv. Să spunem deci ceva despre acești viteji, cari născuți din acțiunea catolică, deja veche de mai mult de trei zeci de ani, se cheamă „*Bărbații Noi*“, sau mai simplu „*Rex*“, Christos Regele; mișcare formidabilă a cărei program social este în întregime *acțiunea și acțiunea imediată*.

Mișcarea s'a născut acum patru ani, pe lângă universitatea catolică din Louvain, care a inspirat-o, căci

Louvain este o școală, o doctrină: esența catolicismului dela Nordul Europei. Domnul Leon Degrelle abia ieșit de pe băncile „Almei Mater“ adună în jurul lui o tină ră pleadă; ocupă un local în susnumitul oraș și... se apucă de lucru.

Trebue să știm înainte de toate, că mișcarea aceasta este o acțiune pornită dintr'un act imens, adânc de credință; credință în Cristos căruia Tatăl Ceresc I-a dat moștenire lumea întreagă. Plini de încredere în sprijinul enciclicelor pontificale ale Papilor: Leo XIII-lea și Pius XI-lea; întăriți prin supunere la directivele Romei și ale Episcopilor; încujarați prin disciplina și încrederea în șefii lor, acești tineri trec la ofensivă pe toate fronturile de odată.

Iată definițiunea Rex-ului. Dânsa merită să fie citită și bine înțeleasă. Ea dă de gândit, și singură, constituie un program.

Rex este: 1. O mișcare de tineri. 2. O mișcare catolică. 3. O mișcare revoluționară.

Rex vrea: 1. să redea catolicilor simțul mândriei, optimismul, întrepiditatea, disciplina, acțiunea organizată. 2. să răspândească în toată viața modernă, adecă: în viața spirituală, socială, familiară și politică, un catolicism ardent, înțelegător integral.

Rex editează: 1. un ziar literar: „Rex“; un ziar politic: „Vlan“ (expresie destul de energică); un ziar creativ: „Foyer“ (vatra) (celula acțiunii catolice este familia, familia creștină și numeroasă); un ziar apostolic: „Crois“ (crede) (credința trăită prin sfintele taine primite foarte des, căci acolo este secretul reușitei și criteriul moralității). 2. un mare magazin de actualități, de cinema, de radio, de sport: „Soirées“ (căci mișcarea dela Rex este ultramodernă în toate, rămânând afară păcatul). 3. Colecții eftine de opere pitorești sau serioase, cari apar la date fixe.

Rex se caracterizează: 1. prin elanul, dinamismul, credința și simțul său de acțiune. 2. prin spiritul apostolic, intransigență mistică și unitatea sa. 3. prin organizația comercială și financiară strict montată ca o

uzină. 4. prin obiectivul său cutezător: toată viața modernă: ecran, radio, litere și avânt actual.

Rex se consacră: 1. Belgiei pentru a-i înviora sângele, mulțumită unui catolicism întinerit. 2. lui Cristos Regele consfințindu-I toate eforturile ostașilor și apostolilor Săi.

Iată definițiunea mișcării. Definițiunea aceasta tipărită cu litere negre pe un fond roșu reprezintă un imens sgârie-nori iluminat în întregime și plin de viață, care se oglindește în activul port al Anvers-ului, sgârie-nori, sediul acțiunii catolice belgiene față de care Rex-ul nu e decât o ramură și încă o ramură care în curând își va întregi copacul. Insași definițiunea aceasta este o acțiune după cum se vede.

Dar unde este secretul, sufletul unei asemenea activități?

Nu din întâmplare și-a ales pleiada numele de „Rex“. Rex e un nume care se impune. Acesta este Regele care, mai curând sau mai târziu, pentru că Dânsul vrea, pentru că tinăra pleiadă vrea, Va domni.

Ei au credință, o credință care împinge la luptă, care nu doarme niciodată, o credință care știe că va întâmpina greutăți, opoziție, chiar din partea celor cari ar trebuit să fie în șirul lor.

Esențialul este însă cutezanța; îndrăsneala, care se lapadă de formulele vechi dictate lumii de înțelepciunea umană a acelor cari gem zăcând în pantofi moi și fotolii joase.

Bărbații cei Noi dela Rex nu se apără, ci atacă — nu rezistă, ci fac să cedeze ceilalți. — Sunt furioși când văd pe acela care a făcut lumea, respins de lume. Ei vreau să dea lui Cristos un loc în lume, chiar locul întâiu. Ei înțeleg Evanghelia așa cum trebuie înțeleasă. Ei nu invoacă blândețea lui Cristos pentru a-L lăsa batjocorit; nici caritatea sa pentru a-L lăsa să fie urât. Ei își aduc aminte de focul adus de Isus pe pământ, pe care ucenicii lui îl lasă să se stingă. Ei au pretenția de a fi muncii de zelul numelui Său și de a putea ca și El vărsa acel foc pe cei reci.

Rafael Sindic spune: „Noi dela Rex, îndrăsnim, suntem nesocotiți, exaltați, temerari, nebuni de o nebunie superbă, orgolioasă și intransigentă, care nu admite contradicția; nebuni pentru înțelepții lumii acesteia, pentru înțelepții trupului, pentru cei reci, pentru numeroasa turmă a plouaților bunicugetători. Noi, nu ne sinchisim de nimic, afară de scopul dorit. Toate mijloacele sunt bune și nu ne oprim la nici unul, pentru că mijloacele nu-s nimic, scopul fiind totul. Pentru noi, arta, presa, cinematograful, radio nu sunt decât mijloace pentru a ajunge la Dumnezeu. Noi ne vom atinge ținta pentru că cutezăm. Vom cuteza totul aducându-ne aminte de cruciați: Godrfroy de Bouillon, Sfântul Ludovic, de străbunii noștrii cari au știut să fie cu voință tare, violenți și nebuni pentru mărirea lui Dumnezeu, cari cristalizară toate puterile Europei pentru cuceriri vrednice de epopei, cari fură conduși de Papi și de Sfinți și cari pieriră aproape toți departe de țara lor, cu o cruce mare și roșie pe piept“

Iată sufletul Rex-ului.

A. Merckx

(Va urma)

Increstări pe marginea unor recenzii

Apariția volumului în imagini *Roumanie, ses monuments, son peuple* — datorit germanului Kurt Hielscher — dar mai ales, dările de samă, publicate cu această ocazie prin diferite reviste și ziare românești, au făcut încă odată dovada unor păcate de care suferim cu toții. Pentru noi, tot ceea ce face, cugetă, scrie sau spune un strein e luat drept literă de evanghelie, încât am ajuns un fel de păpuși care se mișcă după cum vrea streinătatea ori specialiștii cei atât de numeroși, cari se sufocă în nemărginita dragoste manifestată în diferite ocazii.

Peste tot, în toate domeniile de activitate ale vieții românești, vedem această supra-valorificare a streinului în dauna autohtonului.

Făcând abstracție de viața politică, unde până acum nici un guvern n'a avut curajul să ia măsuri pentru protejirea muncii și elementului românesc, de teama aceleiaș streinătăți — care, în treacăt fie spus, se mai amestecă și la schimbarea guvernelor — să ne gândim și la alte fapte, poate banale, dar concludente.

Un Român cu oarecari pretenții de „domnie“ intră într'un magazin de stofe și dorește să se îmbrace în haine de stofă englezească fiind „mai bune“, apoi la masă n'ar consuma în ruptul capului fructe românești, care rămân să putrezească la producător sau în altă parte, în timp ce banii noștri iau drumul streinătății pentru ca să plătească frunc-tele exotice.

Trecând în celălalt domeniu, al vieții spirituale, aceeași situație. Obișnuiți să luăm de-a gata principii și idei streine, pe un Român ce s'ar distinge prin cercetări personale nu-l luăm în considerare, nu-l încurajăm până nu primește favorabilul aviz al streinilor. De aceea, aflăm de multe ori ce se lucrează la noi, nu din publicațiile noastre ci din cele streine. Și atunci, la fel de ușor, se găsește câte unul care să afirme, că el prevăzuse de mult capacitatea și puterea de muncă a savantului român pentru care-și arată toată admirația.

Imi vine în minte cazul cu cercetările trei Mărăcineanu, care au produs atâta vâlvă acum câțiva ani, și au făcut atâta haz celor care puneau la îndoială seriozitatea cercetărilor. Iată, însă, că acum de curând în Franța, pornindu-se dela acele cercetări, s'a ajuns la rezultate surprizătoare cu privire la radioactivitatea unor substanțe. Oare se vor simți cel puțin rușinați acei cari au luat în deridere cercetările tinerei românce?

Avem atâția profesori de geografie, dar te întrebi cu strângere de inimă dacă nici unul din ei n'ar fi capabil să facă studii serioase asupra munților Carpați ori asupra unor regiuni românești încât să fim „siliți“ să apelăm la „specialiști“ streini. Așa de câțiva ani își petrece aici vacanțele de vară, cu bursă destul de mărișoară plătită de statul român, un Francez, profesor secundar de geografie, care, desigur, în momente de liniște va fi stat la îndoială dacă trebuie să ne admire pentru „incapacitatea“ noastră, sau trebuie să ne disprețuiască.

În legătură cu aceasta cred că nu e lipsit de interes un fapt întâmplat acum câțiva ani și care denotă aceleași concepții oficiale. Tot un profesor secundar de geografie — dar Român — harnic cercetător al pământului românesc — care, prin cercetările anterioare publicate, putea fi sigur de rezultate tot așa frumoase ca și ale unui strein bursier — a solicitat un nenorocit de permis gratuit cl. III (citiți *a treia*) pe C. F. R., motivând că din leafa atât de mică pe care o are nu-și poate îngădui și aceste cheltueli pentru deplasare. Răspunsul ușor de ghicit: nu se poate acorda permisul deoarece C. F. R. ar avea pierderi“. Câtă ironie și cât tembelism în răspunsul oficialității acestei țări cu trenuri întregi sau vagoane ministeriale, cu gratuități pentru toți „aleșii“ națiunii ori pentru trântori, cu burse și fonduri culturale care nici odată nu se întrebuițează decât pentru căpătuirea nepoților sau partizanilor politici. Omul și-a înghițit amarul sufletesc, continuând după posibilități munca începută cu râvnă. Așteaptă vremuri mai bune și oameni mai înțelegători care-i vor aprecia străduințele.

Toate acestea mi-au venit în minte citind dările de samă asupra volumului amintit la început. Nu cunosc acest volum deci departe gândul de a voi să-i micșorez valoarea ce i se atribue (un recenzent zelos scria într'un ziar că printre multe altele, s'ar găsi și chipuri de „Români veseli închinând un pahar cu vin“, ori „Tătari cu locuințele lor de troglodiți“, evident foarte interesante și instructive pentru streini). După câte putem afla din articolul dlui Al. Bădăuță: *Cu Hielscher prin România* (Rev. „Azi“, April 1934), d. K. H. a fost invitat să facă această lucrare de Direcția presei din Ministerul de Externe — deci o operă pornită din inițiativă oficială și menită propagandei în streinătate.

Dar d. Bădăuță, ca și alți recenzenți trec cu totul sub tăcere înfăptuirile dela noi în această direcție (e drept d. B. amintește de ale sale „Priveliști românești“). N'a amintit astfel nici unul de aceea monumentală operă datorită dlui Tache Papahagi, conferențiar la Universitatea din București: „Images d'ethnographie roumaine“ din care au apărut până acum două volume (I, 1928, cu 318 fotografii originale și II

1930, cu 431 fotografii originale). În această operă, atât omul de știință, etnograful, cât și iubitorul de vieață românească sau streinul interesat, pot urmări deopotrivă tipul, portul, obiceiurile, ocupațiunile și monumentele poporului român atât din stânga cât și din dreapta Dunării. Materialul repartizat pe regiuni va forma desigur, la sfârșitul apariției tuturor volumelor (6 în total) cea mai vie icoană a momentului civilizației românești actuale, în rapidă transformare datorită vremilor pe care le trăim.

Este această operă rodul trudei atâtor excursii făcute prin țară nu în fuga automobilului oficial și confortabil, ori cu concursul de altă natură al oficialității, ci cu ranița în spate și aparatul de fotografiat în mână, pe jos, cu atâtea năcazuri și osteneli în timpul vacanțelor, când altul stă la mare ori la munte să-și cheltuiască osânza acumulată în inactivitate.

L-am văzut pe acest fanatic îndrăgostit de pământul românesc — pe care-l cunoaște ca nimeni altul — în după amiaza unei zile de Iulie, cu arșiță potopitoare, într'un sat din jud. Hunedoara, cum căuta să fixeze pe placa fotografică chipul unui moșneag îndărătnic și nu m'am putut dumeri de ce atâta stăruință, până nu m'a lămurit că „portul acestui bătrân e pe cale de dispariție deci trebuie cu orice preț fotografiat“. Am văzut apoi la București, în odăița, care-i servește drept cancelarie, dela etajul II al Facultății de litere, o adevărată minune de fotografii, poate cea mai bogată colecție de imagini a vieții românești, care ar trebui văzută de toată lumea.

Nu s'ar fi găsit oare în sală în care să poată fi expuse, când acea Direcție a presei ori alte direcții cu bugete „culturale“ cheltuesc banii pe lucruri inutile? Răspunsul l-am imaginat, gândindu-mă la cazul cu permisul de C. F. R. „statul ar pierde“. Dar, e vorba de opera unui Român căruia nu se cade să-i dăm nici o atenție.

Poate să mă înșel. Poate cei în drept, directorii și șefii direcțiilor de propagandă, ori, chiar Ministerul instrucțiunii au apreciat opera acestui prof. univ. român — făcută și tipărită fără nici un sprijin oficial, numai din buzunarul propriu — în aceeași măsură cu „Priveliștile românești“ ale

dului Bădăuță, ori cu „Roumanie“ a lui K. Hielscher, cu cari (cred că și d. Bădăuță e de acord) nici nu se poate compara.

Dar îndoiala că va fi așa, stăruie nu știu cum și nu știu de ce, atunci când mă gândesc că avem lipsă de mai multă auto-încredere și auto-considerare și că n'avem de loc lipsă de girul și specialiștii streinătății.

Poate că a venit, cel puțin acum, timpul ca să pornim cu propriile noastre puteri pe drumul încă atât de neîngrijit al culturii noastre specifice, iar specialitatea noastră să înțelege că trebuie să dea în primul rând sprijinul inițiativelor și înfăptuirilor românești de orice fel și în orice domeniu. Numai așa vom putea spune cu dragă inimă: „avem conducători care-și împlinesc cu prisosință datoria“.

V. Mirea

CĂRȚI

Benito Mussolini, *Fascismul*, trad. de V. Paraschivescu — cu o scrisoare de O. Goga ed. Universul 1934.

Experiența fascistă italiană, în țară la noi, este formal cunoscută; se discută și mulți ar dori-o imitată. În structura ei intimă însă, în mare parte — dacă nu integral — este ignorată. O cunosc doar câțiva, pușini, cari se pot informa la izvoarele italiene. Pentru cei mulți, limitați la izvoarele de informație ziaristică, doctrina fascistă rămâne necunoscută în natura și realizările ei.

Di V. P., condus de intenția de a umplea acest gol, traduce doctrina fascistă formulată de însuși realizatorul și exponentul ei, Mussolini. Cartea este transpunerea în românește a articolului ducelui despre fascism publicat în *Enciclopedia italiană* vol. XIV, complectat de di V. P. prin fragmente din articole și discursuri.

Ca început, lucrarea d-lui V. P. aduce, negreșit, un real serviciu vieții intelectuale românești: servește ca un îndreptar, cel mai autorizat îndreptar, pentru cunoașterea fascismului. Este însă abia un început. Și ca orice început, modest și plin de lipsuri. Așteptăm ca di V. P. să meargă mai departe pe drumul apucat.

C. Antoniade, *Machiavelli vol. II*, ed. „Cultura Națională“ 1934.

Continuând cu asiduitate cercetările asupra florentinului Machiavelli, d' Antoniade publică vol. II.

Întâiu! volumul îmbrățișează o perspectivă largă: fixă pe florentin în mediul lui social. Subt pana dibace a dlui A. s'au creionat, acolo, notele caracteristice ale epocii unde a trăit M., mentalitatea oamenilor și suferințele lor. — Al doilea, se răstrânge asupra individului: prezintă opera. Dar, cum la M. opera s'a împletit cu viața

căci s'a născut din ea, ele — vieața și opera mehiavelică, sânt urmărite de dl A. conex. Concepția lui M. asupra lumii și vieții, despre oameni și societate, virtute și fortună, principiile din mult ostracizatul — de mii, admiratul — *Principe, Discorsi* sau *Arte dela Guerra*, se lasă descifrate și înțelese subț spiritul in-chizitorial, de abilă și subțită analiză, al d-lui Antoniaade.

Cartea este străbătută de admirația autorului pentru Machiavelli Se transpune cât mai mult în Renaștere, trăiește alături de erou, se entuziasmează și supără cu el. Impărtășindu-i calamitățile și bucuriile, scuză slăbiciuni. evedentiază calități, terminând printr'o apologie a lui M. și machiavelismului. Respinge din capul locului înțelesul uzual al machiavelismului ca „tot ce e șiretenie, prefăcătorie continuă, căl piezișe: urmărirea de scopuri prin tot felul de mijloace și mai ales cele nepermise, cu un cuvânt tot ce nu e purtare dreaptă și cinstită, ipocrizia și răutatea sistematică“ (vol. II. pag. 395—96). Machiavelismul este altceva. „Machiavelismul adevărat este o metodă: metodă realistă, care caută să prindă realitățile politice în ele înșile, fără ca cercetarea să fie obnubilată de idei preconcepute, de himere, de idealuri improbabile. Dar nu e numai atât: machiavelismul adevărat are și un conținut. Este o doctrină energetică pe care ne-am străduit să o punem în evidență dealungul acestui studiu, doctrină care se poate rezuma într'o singură vorbă: *virtù*. Această *virtù*, cu diversele ei înțelesuri, o întâlnim însuflețind întreaga gândire a lui Machiavelli: *virtù* a individului, care-l face nu să se opună mersului orb al evenimentelor lumii exterioare, ci să-

și înscrie propria voință în cursul lor, ca să le domine, să le folosească, să creeze la nevoie prilejurile; — *virtù* a principelui, a conducătorului de oameni, care însemnează stăpânire de sine, voință tenace, resort continuu, adaptabilitate la toate împrejurările, îndemănare, acțiune hotărâtă, coherență, fără șovăială, urmărind cu îndârjire scopul; — *virtù* a corpului social, care ținându-i la un loc elementele care fac din el un organism viu, nu un simplu agregat, îi asigură vitalitatea și durată, *virtù* care e în stare să se ridice deasupra voinței pur utilitare a individului și să ducă la adevărata moralitate, *virtù* care constituie tărie și viabilitatea statului liber fundat pe justiție“. (p. 402—403).

*

G. Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu, vol. I. ed. Cultura Națională 1934.*

Dl G. Călinescu, după *Viața lui Eminescu*, prezintă întâiul volum din *Opera* lui. Cu cunoscutul d-sale talent încearcă să descifreze, din maldărul de manuscrise, piatra de temelie a activității poetului: concepția despre lume și vieață și convingerile politice, segmentând volumul în două: *Filosofia teoretică și Filosofia practică*.

Rezultatele cercetării asupra acestei laturi a activității poetului dl. G. C. le notează chiar la început (p. 7). „Ar fi exagerat, de sigur, să-i atribuim o filosofie organică și cu ziduri pe deplin ridicate, dar cercetarea de aproape a scrierilor și manuscriselor lui, ne pune în măsura de a afirma că Eminescu încercase să răspundă sistematic la problemele metafizice fundamentale, cu străduința de a da soluții proprii și mulțumitoare“. Căci, Eminescu avea nevoie de un edificiu

metafizic, de un sistem de gândire, pentru atitudinile și concluziile lui practice.

În speculația teoretică, Eminescu este un eclectic dar „prezintă un interes de originalitate prin chipul cum din ea răsar principiile gândirii practice” (p. 89). Întrebărilor cari agita sufletul lui, Eminescu răspundea cu soluții împrumutate din diferiți gânditori, în special Schopenhauer. Sistemul lui de gândire este „un panteism spiritualist asemănător și cu spinozismul și cu idealismul lui Fichte...” (p. 25) străbătut de schopenhaurianism și de elemente mistice indiene și magice. Un dionisiac ca structură, un romantic, stăpănit de sentimentul cosmic, vedea universul pulsând de viață animat de forțe suprasensibile, de aceea militează pentru naturalism și revenirea la natură iar prin aceste vederi cosmosul lui se aseamănă cu cel heraclitian și stoic.

Dar Eminescu nu este un pesimist incorigibil, cum s'a crezut de mulți. La el „pesimismul prezintă un mod de expresie literar filosofică. Noi nu putem afirma despre Eminescu nici că este nici că nu este un pesimist. Uneori aceleași soluțiuni îmbracă haina jubilației, alteori se târăsc indoliante”. (p. 75). El, pesimismul, este invers proporțional cu vârsta, are o notă afectivă, dar nu servește pentru concluzii practice.

În filosofie practică, Eminescu este un naționalism și conservator.

Societatea și statul, după el ca și după Montesquieu isvorăsc din natură și trebuie să fie conform ei. Omul trebuie să trăiască cât mai simplu, mai instinctual, conștiința prea multă fiind aducătoare de durere. Și fiindcă țărânilor își păstrează cea mai bine puritatea și traiul ei este mai adap-

tată naturii, este mult admirată de preot iar funcționarismul este considerat de el ca o plagă ca și burghezia comercială fiindcă este parazită mai ales așa cum o avem noi compusă din evrei, greci, bulgari, etc. — Națiunile, unități sufletești și limvistice peste granițe politice sânt și ele rezultante ale naturii, realități de netăgăduit, iar cosmopolitismul o eroare și o utopie.

Spațiul nu ne permite să insistăm mai mult asupra ideilor lui Eminescu văzute de dl. G. C. Cele prezentate aici sânt și ele simple menționări pe cari dl C. le tratează amplu și documentat, după îndelungate și migăloase cercetări. Însă, metoda utilizată de dl C. în cercetarea operei eminesciene nu o credem cea mai nimerită.

A comenta scriere după scriere, fragment după fragment și a scoate concluzii este puțin operant căci da naștere la confuzii și neînțelegeri, cititorul neputând face legătura între idei când ele se dau dispart, fără un sistem. De aceea cartea dlui C. pare puțin clară, ideile disociate incomplete. Dacă dl C., în loc să urmeze acest drum, ar fi luat altul, mai ușor și practic, să trateze opera eminesciană pe probleme, cu soluțiile lor colectate din noianul de manuscrise, credem că ar fi reușit să prezinte o lucrare mai limpede și mai inteligibilă, accesibilă în mase mai largi. Desigur, metoda aceasta este școlărească, prea didactică și din acest motiv o disprețuiesc; dar cu tot disprețul ce i se arată, nu încetează de a fi cea mai operantă. E drept, în cap. *Filosofia practică*, dl C. urmează mai mult această cale și reușește să fie mai în clar în expunere.

În fond, Dl C. nu aduce aproape nimic nou față de cercetătorii cari s'au ocupat cu gândirea lui Emi-

nescu. Rezumă doar ceea ce au spus ei. Impresia finală ce o lasă citirea cărții este că dl C. nu a pătruns destul de adânc în gândirea eminesciană, mai ales cea teoretică, așa că după dsa drumul rămâne abia schițat și nu bătătorit.

C.

REVISTE

Revue de Transylvanie, tome I, No. 1. După războiul întregirii naționale s'a simțit lipsa unor publicații de lămurire și documentare a opiniei publice streine, cari să contrabalanseze acțiunea, susținută cu multă înverșunare și patimă de naufragiații revizionismului unguesc. Și e regretabil că nu s'a căutat până acum să se umple acest gol, menționându-ne în cea mai mare nepăsare, ori conducătorii noștri irosindu-și puterile în certuri și lupte sterile.

Lipsa aceasta totală de preocupări care să depășească interesele individului în folosul colectivității naționale, a avut drept rezultat câștigarea în favorul tezei revizioniste a unei mari părți din opinia publică occidentală — să ne amintim de vizita contelui Bethlen în Anglia (Nov. 1933) care, e drept, și-a avut răspunsul meritat prin declarațiile din parlament ale ministrului de externe și ale șefilor de partide, dar aceasta nu e destul. Trebuie să arătăm lumii drepturile noastre iudiscutabile asupra Ardealului — și o putem face cu prisosință — trebuie apoi să ne arătăm demni de aceste drepturi prin înfăptuirile de fiecare zi și în toate ramurile de activitate.

Bătrâna societate culturală „Astra” — care se credea că și-a încheiat viața, ne mai având nici un rost în acest stat „suprasaturat de cultură” — ca și în alte momente de răscruce pentru Românii ardeleni, a luat laudabila inițiativă de a edita o revistă în limba franceză care să fie „un instrument de informație precisă și obiectivă” asupra realităților ardelenene.

Pentru acest scop „Astra” și-a asigurat colaborarea unor distinse condeie de cărturari și intelectuali ardeleni, revista apărând la Cluj, trimestrial, sub direcția dlor S. Dragomir și D. D. Roșca, profesori universitari.

În primul număr, d. S. Dragomir, scrie despre: „Cele două atitudini ale contelui Bethlen” referindu-se la conferințele ținute de acesta la Londra în Nov. 1933 și combătându-i argumentele cu citatele luate în mare parte tot din opera contelui de dinainte de războiu. Contele Bethlen, propusese la Londra, pentru definitivă lichidare a „problemei” Transilvaniei — ca și când ar mai putea exista o atare problemă — următoarele soluții: 1. „Impărțirea teritoriului, dacă e posibil, pe baza frontierelor etnice. 2. Impărțirea teritoriului și schimb de populații. 3. Suprimarea frontierelor cu depline garanții asigurare minorităților pentru dezvoltarea lor. 4. Declararea independenței teritoriului transilvănean cu autonomie națională pentru fiecare popor”. D. S. Dragomir propune o a 5-a soluție mult mai justă decât acestea și care „ar aplica acelor două părți aceeași măsură: Ungurii au stăpânit Transilvania timp de o mie de ani și ei nu reprezentau decât un sfert din populația provinciei. Să se lase o mie de ani stăpânirea Românilor. La expirarea acestui termen, se va proceda la o revizuire conform situației;

dacă e vorba să se facă dreptate n'ar trebui să se aibă pentru aceasta două greutăți și două măsuri.

Interesante concluzii, asupra raportului numeric între naționalitățile din Ardeal, scoate d. S. Manuilă, bazat pe datele statistice demografice, din cari reiese un spor considerabil al populației românești atât la sate cât și la orașe. Romanizarea acestora se va face cu timpul prin afluxul elementului dela sate.

D. O. Ghibu scrie: „O carte secretă a guvernului unguresc: Românii din Ungaria și necesitatea de a-i maghiariza“, tipărită la Budapesta în anul 1907, numai în 25 exemplare și în care se preconizau o serie de măsuri ce trebuiau luate pentru împiedecarea neamului românesc din Ardeal în mersul lui firesc de emancipare. Aceste măsuri preconizate de Huszar, au și fost aplicate prin legiuirile șoviniste votate de parlamentele ungu-rești și pe care d. Ghibu le enumără aici.

Din art. dlui C. Petranu „Istoria artei maghiare în slujba revizionismului“ se poate vedea că Ungurii folosesc orice mijloace pentru ajungerea scopului lor — revizuirea tratatelor: „Chiar și arta grădinilor servește în Ungaria cauzei revizioniste. În apropierea unei gări din B.-Pesta se poate vedea o hartă a Ungariei mari făcută din flori și având de de-supt următoarea inscripție: „O vezi? Lucrează pentru ea!“ D. Petranu combate cu multă competență aserțiunile unor istorici ai artelor unguri care neagă originalitatea, sau chiar existența, artei populare și culte românești, dar cari afirmă, în acelaș timp că arta ungurească e singurul filon de artă occidentală în aceste părți de lume. Dsa arată apoi că ceea ce-l prezentat de Unguri drept

artă specifică a lor nu-i în realitate decât opera artiștilor streini fapt recunoscut și de fostul director al „muzeului național“ din Bpesta, Pulski care spune într'o operă de-a lui că: „rasa ungurească pură n'a avut niciodată sensul artei plastice, etc.“ O istorie a artelor scrisă în mod obiectiv ar pleda nu pentru, ci contra revizuirii tratatelor.

În art „Desmembrarea imperiului austro-ungar și eliberarea Transilvaniei“, d. I. Lupaș face un succint rezumat al acestei chestiuni, evidențiind, în acelaș timp luptele duse de Românii ardeleni în vederea unității naționale de azi „care nu e opera nici a unui om, nici a unei provincii, nici a unei generații. Ea este rezultatul luptelor susținute în decursul veacurilor de cei mai buni fii ai poporului român. Unitatea noastră națională a fost cimentată nu numai cu sângele soldaților noștri ci și cu sacrificiile gânditorilor și scriitorilor, cari, începând din sec. XV. — au îndurat pentru ideile lor închisoarea și exilul“.

„Adunarea națională dela Alba-Iulia n'a avut decât să sancționeze un proces-verbal politic, o realitate care exista moralmente, care fusese văzută de toți acei care în decursul veacurilor căutau să lumineze poporul; constatată de călătorii streini cari aveau ochi să vadă și un condei pentru a scrie adevărul“.

Dl. N. Drăganu în „Câteva considerații istorice“ arată, bazat pe datele cunoscute și pe unele numiri toponomice, continuitatea elementului românesc în Ardeal — care se găsea, la venirea Ungurilor, în mare număr, spulberând amfirațiile istoricilor unguri că am fi veniți mult mai târziu.

Cronica și dările de samă, privind evenimente și cărți în legătură cu

revizionismul, completează restul sumarului. Un cuvânt bun și pentru condițiile tehnice, cu adevărat occidentale, în care apare revista tipărită fiind la Imprimeria Națională din București.

Urăm celor grupați în jurul revistei isbândă deplină și nu putem fi decât recunoscători „Astreii” pentru serviciile aduse și de data aceasta cauzei naționale. „Revue de Transilvanie” este punctul de plecare în vasta operă ce trebuie să înfăptuim pentru apărarea demnității și dreptății românești atât de mult călcată în picioare până acum.

Munca literară, an II. April 1934, Nr. 12, apare la București în 6 pagini mari — format de ziar — și vrea să fie un fel de revistă de cultură și informație, ușor accesibilă publicului dornic de noutate literară, care însă dintr'o privire să poată găsi ceea ce-l interesează. Colaborează la acest număr nume cunoscute ca: Radu Gy, Adrian Maniu, George Gregorian, Șerban Ionescu, Paul I. Papadopol și alții mai puțin însemnați, dar cu un material bogat și variat.

Numărul pe Martie—April, al revistei de cultură creștină „**Observatorul**” din Beiuș, este închinat în întregime Sf. *Bernadeta* și *Lourdes*, cu ocazia împlinirii a 75 de ani dela Scoborirea Malcei Sfinte la Lourdes (Franța) și cu ocazia canonizării Sf.

Bernadeta, căreia i s'a arătat Preacurata.

În cele 180 de pagini, câte are acest număr, oricine poate urmări cu folos pentru suflet, această mișcare a zilelor noastre, care trebuie să ne întărească și mai mult credința, dat fiind faptul că de toate părțile, parcă mai mult ca oricând, atacurile contra ei sunt mai îndrăznețe și mai furioase.

Insemnăm câteva din titlurile articolelor pentru ca să ne dăm sama cât de lăudabilă a fost ideea acestui număr omagial: „Aparițiile din Lourdes Lourdes apogetic și mistic”, „România și Lourdes”, „Orașul Preacuratei și frumusețile lui”, Lourdes și romanul lui Zola”, „Parohul aparițiilor” etc. La sfârșit se dă și o bibliografie a Lourdes-ului. Articolele sunt scrise de oameni marcanți ai bisericii.

Acest număr al „Observatorului” n'ar trebui să lipsească din casa nici unui bun creștin.

Litere, an II. nr.ii 7 și 8 (Aprilie 1934) revista unui grup de tineri începători în mănuierea condeiului apare tot la București în același format de ziar, ca și „Munca literară”, dar în condiții mai modeste. Din cuprinsul acestor două numere nu putem desprinde scopul și ideologia grupării „Litere”. Vrea aceasta să fie o tribună a tinerelor condeie literare, ori apare numai de dragul „aparității”?
V. M.